

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ
МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА
В СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:
студентка 6 курсу, 613 групи
спеціальності «Початкова освіта»
Євенчук Віолета Петрівна
Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент **Костащук О.І.**

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № від листопада 2023 р*

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Євенчук В.П. Розвиток творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи. – Рукопис. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 013 Початкова освіта. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2023. – 89 с.

В кваліфікаційній роботі вказується на значимості розвитку творчої особистості молодшого школяра в сучасних умовах розвитку освіти та держави в цілому, коли важливого значення набувають питання виховання ініціативних, свідомих, творчих, конкурентоспроможних, гнучких, впевнених у власних силах громадян.

Аналізується наукова література стосовно проблеми розвитку творчої особистості молодшого школяра. Розкривається генеза поняття «творча особистість» через основні складові: творчі здібності, творчу мотивацію та творчі вміння.

Акцентується увага на значенні системи виховної роботи у розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку. З першочергового етапу проектування до стратегії реалізації через застосування інтерактивних методів та продуманих цікавих форм партнерської взаємодії.

З'ясовується, за допомогою констатувального дослідження, рівень розвитку творчої особистості молодших школярів. На основі реальних показників середнього рівня визначається необхідність обґрунтування організаційно-методичного забезпечення розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку через реалізацію методів, форм та орієнтовних методичних рекомендацій.

Ключові слова: розвиток, творчість, творча особистість, креативність, творчі здібності, творча мотивація, творчі вміння.

ABSTRACT

Evenchuk V.P. Development of creative personality of junior schoolchildren in the system of in the system of educational work. Master's thesis for obtaining Master's degree in specialty 013 «Primary Education». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi, 2023. - 89 p.

The qualification work indicates the importance of developing the creative the importance of developing the creative personality of a junior schoolchild in the odern conditions of development of education and and the state as a whole, when the issues of education become important initiative conscious, creative, competitive, flexible, self-confident citizens.

The scientific literature on the problem of developing the creative of junior schoolchildren. The genesis of the concept of "creative personality" through the main components: creative abilities, creative motivation and creative skills. Attention is focused on the importance of the system of educational work in the development of of creative personality of primary school children. It is found out, with the help of a statement study, the level of junior schoolchildren's creative personality development. On the basis of real indicators of the average level, the need to substantiate organizational and methodological support for the development of creative personality of primary school children.

Keywords: development, creativity, creative personality, creativity, creative abilities, creative motivation, creative skills.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	9
1.1. Проблема розвитку творчої особистості молодшого школяра в науковій літературі.....	9
1.2. Генеза поняття «творча особистість» дитини молодшого шкільного віку	19
1.3. Виховна робота як складова розвитку творчої особистості молодшого школяра.....	26
Висновки до 1 розділу	39
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ	40
2.1. Емпіричне дослідження рівня сформованості творчої особистості молодших школярів.....	40
2.2. Реалізація форм, методів виховної роботи для розвитку творчої особистості молодшого школяра.....	51
2.3. Методичні рекомендації щодо розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи.....	61
Висновки до 2 розділу	68
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне українське суспільство потребує людей з нестандартним, креативним мисленням, які діятимуть поза стереотипами та шаблонами задля розквіту післявоєнної демократичної української держави. Реформа освіти сприяє, незважаючи на обставини, розвитку творчої особистості дитини, зокрема молодшого шкільного віку. Адже творча особистість визначається цілісною людською індивідуальністю, що демонструє сформовані творчі здібності, творчу мотивацію, творчі вміння, які забезпечують їй здатності генерувати ідеї, породжувати якісно нові конструкції, технології й духовно-моральні цінності, що в тій чи іншій мірі ефективно змінюють на краще життєдіяльність людини і, в майбутньому, держави в цілому.

Соціальний запит на творчу особистість представлений в освітніх законодавчих документах, де звертається особлива увага на пріоритетність розвитку сучасної особистості, що має здатності до креативної трансформації дійсності. Так, у Законі України «Про освіту», у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, в стандартах освіти, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., задекларовано, що освіта повинна забезпечити становлення та формування не лише системи знань, наукового світогляду здобувачів освіти, а й розвиток їх творчості, навичок самостійного креативного пошуку, здатностей до самоосвіти, самореалізації. Особливої актуальності набуває завдання розвитку творчості в освітньому процесі початкової школи. Важливою частиною означеного процесу є виховна робота, що інтегрована в навчальну діяльність дітей молодшого шкільного віку, і в той же час надає широкий спектр можливостей для їхнього розвитку.

Важливість розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку задекларовано в контексті мети Нової української школи – «виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини» (Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2016).

Ключове слово, на нашу думку, – виховати. Тому розвиток творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи закладу загальної середньої освіти є актуальною та значимою проблемою.

Цінними розвідками з проблеми дослідження розвитку творчої особистості підростаючого покоління, виступають праці: І.Беха, Г.Боднарєнко, І.Глінки, Г.Карпенчука, В.Ковальової, Ю.Коптіли, Г.Костюка, О.Савченко, О.Сухомлинського, В.Франкла тощо. Система творчої виховної роботи стала предметом пошуку таких вчених, як: О.Антонова, Ю.Бабанський, Л.Божович, О.Коберник, А.Сологуб, А.Хуторський.

Реалізації педагогічних технологій розвитку творчості присвячені сучасні наукові праці: Л.Озджан, О.Пометун, Г.Селевка, В.Чайки та ін.

Однак питання розвитку молодшого школяра як творчої особистості в системі виховної роботи потребує детального вивчення. Тому саме нами вибрана тема дослідження: *«Розвиток творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи»*.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні організаційно-методичного забезпечення розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи.

Відповідно до мети виокремлено завдання дослідження:

1. Проаналізувати проблему розвитку творчої особистості молодшого школяра в науковій літературі.
2. Розкрити генезу поняття «творча особистість» та обґрунтувати значення системи виховної роботи як складової розвитку творчої особистості молодшого школяра.
3. З'ясувати рівень сформованості творчої особистості молодшого школяра.
4. Схарактеризувати організаційно-методичне забезпечення розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи.

Об'єкт дослідження – розвиток творчої особистості молодшого школяра.

Предмет дослідження – організаційно-методичне забезпечення розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи.

Методи дослідження:

- **теоретичні** методи дослідження представлені аналізом нормативної бази, педагогічних, наукових, методичних джерел з проблем розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку в системі виховної роботи, характеристикою методологічних підходів, способів організації розвитку творчої особистості молодших школярів; класифікацією, порівнянням, узагальненням, синтезом щодо визначення понятійно-категоріального апарату дослідження; обґрунтуванням організаційно-методичного забезпечення розвитку творчої мотивації, творчих здібностей та творчих вмінь в системі виховної роботи.

- **емпіричні** – педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди з метою з'ясування стану сформованості творчої особистості молодших школярів.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи продемонстроване розкриттям понять «творча особистість» «виховна робота» в науковій літературі та генезою дефініції «творча особистість» молодшого школяра; з'ясуванням стану сформованості творчої особистості дитини молодшого шкільного віку; обґрунтуванні організаційно-методичного забезпечення розвитку творчої особистості через формування творчих здібностей, творчої мотивації, творчих вмінь дітей молодшого шкільного віку в системі виховної роботи.

Практичне значення полягає в можливості застосування висновків та результатів кваліфікаційної роботи в практичній діяльності вчителів початкових класів, з метою розвитку творчої особистості молодших школярів в системі виховної роботи.

Апробація теми дослідження представлена участю у студентській науковій конференції Чернівецького національного університету (25-27 квітня 2023 року). Факультету педагогіки, психології та соціальної роботи. Чернівці:

Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича з публікацією тез у збірнику матеріалів конференції на тему: «Розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку в системі виховної роботи».

Структура кваліфікаційної роботи представлена вступом, двома розділами з відповідними параграфами, висновками до кожного з розділів, загальними висновками, списком використаних джерел, додатками. Зміст роботи викладено на 89 ст.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

1.1. Проблема розвитку творчої особистості молодшого школяра в науковій літературі

Сьогодні, коли українська нація виборює, в черговий раз, право на незалежність, важливого значення набувають питання виховання ініціативних, свідомих, творчих, конкурентоспроможних, гнучких, впевнених у власних силах громадян. Це, в свою чергу, стає основною стратегією української освіти.

Одним із вагомих завдань Нової української школи виступає завдання сформуванню в учнів початкової школи уміння самостійно здобувати знання та вчитися впродовж життя. Важливо налагодити освітній процес, що зорієнтований на розвиток творчої особистості молодшого школяра. А основною метою сьогодення у сучасній початковій школі є створення сприятливих організаційно-педагогічних умов, оптимальний вибір форм і методів роботи, спрямованих на становлення всебічно розвинутої, свідомої особистості із чіткою життєвою позицією, яка може гідно та усвідомлено «зробити вибір у майбутньому і вміло застосовуватиме отримані знання у життєвому просторі» (Ковальова, 2021).

Реалізацією означених констант, на нашу думку, виступає розвиток творчої особистості молодшого школяра, застосовуючи компетентнісний підхід. Оскільки спільними для ключових компетентностей (вільного володіння державною мовою; здатністю спілкуватися рідною та іноземною мовами; математичної, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційності, екологічної, інформаційно-комунікаційної, навчання впродовж життя; громадянської та соціальної, пов'язаних з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав та можливостей, культурної, підприємливості та фінансової грамотності) виступають наскрізні уміння, серед них надважливе місце належить – «творчості». Адже творча особистість здатна:

проявляти лідерські якості, генерувати нові ідеї, бути ініціативною, креативною, конкурентоспроможною, що відповідає державним запитам (Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2016).

Щоб набувати компетентностей, сучасні молодші школярі навчаються за принципом діяльнісного підходу – тобто частіше чимось займаються замість того, щоб просто постійно сидіти за партами й слухати учителя. Концепція Нової української школи пропонує також упроваджувати інтегроване та проєктне навчання, що безперечно сприятиме розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку. Це слугує тим, що учні початкових класів і отримують пізнання про цілісну картину світу (цілісне уявлення про світ), оскільки вивчають ті чи інші явища з точки зору різних галузей та вчать розв'язувати реальні проблеми на основі знань з різних навчальних дисциплін.

В науковій літературі поняття «розвиток творчої особистості» трактується по різному, проте однозначно вказує, в результаті, на людину із сформованими: творчими здібностями, творчою мотивацією та творчими вміннями. Доречним буде проаналізувати терміни «розвиток», «творчість», «особистість» дитини молодшого шкільного віку.

Класик педагогічної думки – В.Сухомлинський (1977) справедливо вказував на те, що праця вчителя – це творчість, а не буденне, побутове «заштовхування» знань в голови дітей. Справжнє покликання педагога він бачив у тому, щоб дитина не вчилася заради хорошої оцінки, а виявляла інтерес до пізнання навколишнього світу, до нового, до творчості. Вчений наголошував, що справжній учитель-майстер не може жити та працювати без творчості, повторюючи одне й те саме все своє професійне життя. Лише творчий учитель може розвинути творчі здібності, творчі вміння та бажання вчитися у дітей. В.Сухомлинський (1977) закликав всіх учителів пам'ятати основне правило педагогічної майстерності: «Обдаровані й талановиті всі без винятку діти». (Сухомлинський, с. 113). Що підтверджує і Концепція Нової української школи – презумпцією талановитості кожної дитини.

Отож, як бачимо з вище зазначеного, перший крок до розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку – творчий вчитель.

Цінними для нашого дослідження виступають слова А.Мельниченко (2013), яка вказує на те, що здатність до творчості є у кожної дитини молодшого шкільного віку. Відповідно основним завданням для педагога є виявлення індивідуальних творчих здібностей дітей й створення оптимальних умов для їх реалізації, що мають забезпечувати розвиток творчої особистості молодшого школяра (Мельниченко, 2013).

Підтвердженням цього є «презумпція талановитості» кожної дитини, що задекларована Концепцією Нової української школи.

Цікавий розвідки для розуміння природи творчості знаходимо у вченнях А.Маслоу. Вчений тлумачить сутність поняття «творчість», розділяючи її на первинну, вторинну та інтегровану. Первинна творчість трактується у порівнянні з іграми щасливих безпечних, захищених дітей, вказуючи, що вона виявляється в спонтанній активності, в так званій, «інфантильності» дорослих, що інтегрується у свіжості світосприйняття з витонченістю розуму. Вторинний вид творчості вчений пов'язує із вторинними процесами, адже вона потребує обдумування процесу, зваженого обраного підходу і більше визначається «продуктами» цивілізації (створення мостів, архітектурними конструктами будинків чи наукових систем). Тим часом, вид інтегрованої творчості характеризується симбіозом первинної та вторинної й породжує справжні великі, талановиті творіння людства. Розуміння сутності творчості в поглядах А.Маслоу цінне тим, що значно розширює спектр шаблонного уявлення про творчість як окремий вид діяльності, що має бути реалізований у творчій професії (художник, артист, композитор тощо) (Завгородня, 2007).

А.Маслоу, в свою чергу, розкриває здатність до творчості як цільову установку на самореалізацію людини. Основна роль у детермінації творчої поведінки, з точки зору дослідника, надається мотивації, цінностям, особистісним характеристикам. Творчий процес тісно пов'язаний з самоактуалізацією, вільною й повною реалізацією особистих здібностей та

життєдіяльних можливостей. За міркуваннями А.Маслоу, «свобода, спонтанність, самосприйняття та інші риси дозволяють особистості найбільш повно реалізувати свій потенціал». Відповідно до умовиводів вченого, творчість – з це креативна спрямованість, що притаманна всім людям від моменту народження, але втрачена більшістю з них під впливом процесу виховання, освіти й соціальної активності (Андрійчук, 2017. с. 17).

Згідно з основними завданнями виховної роботи, учителям початкових класів необхідно сприяти закріпленню, збагаченню та поглибленню знань молодших школярів, набутих у процесі навчання, розвитку компетентностей та реалізації їх на практиці; розширенню загальноосвітнього кругозору учнів, формуванню в них наукового світогляду, виробленню вмінь і навичок самоосвіти; розвитку інтересу до різних галузей науки і техніки, мистецтва, спорту, виявленню і розвитку індивідуальних творчих здібностей та нахилів тощо.

З вище переліченого випливає необхідність проведення конкретного вибіркового аналізу енциклопедичної літератури, словникових джерел та наукових розвідок з окреслених питань кваліфікаційної роботи. Тому доцільним, на нашу думку, буде здійснення пошуку і конкретизація сутності феномену розвитку творчої особистості учнів початкових класів у процесі виховної роботи. З огляду на це, що в дефініції «розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку у системі виховної роботи» базовими виступають поняття «розвиток», «творчість», «творча особистість» доречно розкрити особливості означених термінів у контексті магістерського дослідження.

Детальний аналіз тлумачення і генези дефінітивного базису дослідження в енциклопедичних та словникових джерелах засвідчує, що проблема розвитку творчої автентичної особистості, пошук оптимальних шляхів розкриття творчого потенціалу людини відноситься до універсальних питань гуманістичної педагогічної психології й зберігає свою значущість на сучасному етапі розвитку суспільства. Розвиток творчого потенціалу має значення з точки

зору буденних запитів та цінностей особистості, її психічного здоров'я, сприяючи процесу самореалізації, самоактуалізації.

Виникає актуальне питання, у контексті нашого дослідження, в яких межах особистість здатна відчувати та реалізувати означену потребу, якими психологічними рисами наділена творча особистість, що відрізняє її від інших людей.

З точки зору психології, потрібно звертати увагу на індивідуально-психологічні особливості творчих особистостей, соціально-психологічні складові розвитку та життєдіяльності творчих людей, специфіку продуктів творчості. Так, дослідження індивідуально-психологічних особливостей творчої людини включає аналіз специфіки трансформації психічних процесів, особистісно-характеріологічні особливості, структуру й рівень здібностей, спрямованість та ціннісно-моральні орієнтації людини, її прояви на рівні культури поведінки, культури спілкування тощо. Розуміння терміну творчої, обдарованої, креативної людини в психологічних вченнях витікає з характеристик категорії творчості.

Погоджуємо, в даному контексті, погляди В.Моляко (1998), який пропонує своєрідний «реєстр» обдарувань, що вміщує талант, геніальність, задатки, нахили, здібності (загальні, спеціальні), обдарованість.. Водночас, творча обдарованість представлена науковцем як «здатність особистістю успішно розв'язувати творчі завдання, виконувати творчу діяльність більш оригінально, ніж за наявності «простих» творчих здібностей» (Моляко, с. 4).

В основі алгоритму рівнів вияву творчих здібностей В.Клименко (2004) також розкриває творчу особистість як людину, що має «здатність оригінально вирішувати задачі, що зумовлюються механізмом творчості, який забезпечується повноцінною роботою трьох складових: енергопотенціалу, психомоторики та критичності» (Клименко, 2002). Важливою особливістю творчості є, за розумінням вченого, є «процес асиміляції дисгармонії в гармонію, і відповідно, дослідником розглядається здатність творчої особистості відчувати дисгармонію та відчувати внутрішню потребу

перетворювати її в гармонію, що відбувається в процесі постановки та оригінального вирішення задачі» (Клименко, 2002).

Неоднозначно дослідники вказують на ідентичність понять «творчість» й «креативність». Енциклопедичні джерела, так як філософські словники визначають «креативність» як «позначення властивості, характерної особливості творчої особистості, процесу, продукту, що виявляється через зміни універсуму культури, досвіду індивіда або соціальної значущості» (Велдбрехт & Токар, 2007, с. 3). Ще одне більш розширене тлумачення означеного поняття звучить як «здібності, характерної риси творчої особистості, що проявляється в зміні універсуму культури, досвіду індивіда, сфери культурних значень і смислів» (Філософський енциклопедичний словник, 2002, с. 384).

Дещо з іншого ракурсу схарактеризовано поняття «креативність» в психологічному словнику, як «творчі можливості (здібності) людини, що можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому або її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення...» (Сучасний психологічний словник, 2008, с. 169).

Відомий психолог З.Фройд, креативність схарактеризував як «процес сублимації, переорієнтації енергії лібідо на соціально адекватні цілі, творіння культури» (Пелех, 2015, с. 8).

Отож, психологи характеризують творчість як здатність особистості до гострого сприйняття дисгармонії, недоліків, «білих плям» у знаннях та життєдіяльності в цілому. Стосовно до цього Е.Торренсом (1965) була визначена орієнтовна модель творчості, що структурується з трьох компонентів: оригінальність, гнучкість, швидкість (продуктивність) творчої праці. Дослідник пояснює творчість процесами, які активізують творчу продуктивність (Торренс, 1965, с. 664).

З іншої точки зору, вчені розглядають творчість, як здатність (уміння) людини, що виявляються в мисленні, навчанні, культурі спілкування та

виражаються в життєдіяльності, щоб охарактеризувати людину в цілому або її характерні особистісні сторони, результат діяльності; об'єктивний стан обдарованості, що не завжди відкривається в результатах тесту з визначення інтелекту і досягненнях науки.

Отож, творчість вирізняється не лише в критичному ставленні до нового досвіду з точки зору традиційного підходу, а у відкритості та гнучкості до генерування нових ідей, як «рівень творчої обдарованості, вміння творити, що є відносно стійкою ознакою особистості» (Гамзінова, 2011, с. 25); як «творчі здібності особистості, що можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності; здатність генерувати багато різноманітних оригінальних ідей у нерегульованих умовах ведення бізнесу» (Гончарова, 2010, с. 45); як «творчий дух, творчий потенціал людини, її творчі здібності, які виявляються не лише в оригінальних продуктах життєдіяльності, а й у мисленні, почуттях, спілкуванні з іншими людьми (Енциклопедія освіти, 2008, с. 584).

З точки зору педагогічної науки, творчість вирізняється наявністю творчого потенціалу особистості, що виявляється через думки, емоції, почуття, спілкування та особисту поведінку, які ідентифікують людину як цілісну чи індивідуальну особистість, її окремі сторони характеру та стиль поведінки.

Водночас, реалізація творчого потенціалу, залучення дитини молодшого шкільного віку до творчої діяльності незмінно пов'язані з рушійною силою внутрішньої активності молодшого школяра, з творчою активністю. Творча активність, у свою чергу, визначається прагненням, життєвий духом, напругою. Таким чином, це здатність й вміння особистості реалізовуватися в життєдіяльності способом активного самоствердження. Як ми зауважували раніше, поряд з «креативністю» вчені використовують термін «творчість» чи ототожнюють їх. Причина такого ототожнення і співвідношення простежується нами в етимології поняття «креативність» (з лат. creatio – як творіння, з англ. creativity – як творчий потенціал та творчі здібності) (Дмитренко, 2006).

В походженні дефініції характеризується наявністю елемента творчості. На сьогодні означені поняття здебільшого асимілюються і частіше транслюються як синоніми в наукових джерелах: можуть вживати одне, а потім інше поняття, не розмежовуючи їхньої сутності й лексичного значення. Оскільки, кожне новоутворення, кожна окрема нова ідея, кожен свіжий погляд на вже існуюче поняття, кожне нове трактування будуть стикатися на шляху до свого формулювання, становлення, вдосконалення, тлумачення й уведення в наукову практику низку перешкод. Основним предметом суперечки є те, чи є творчість або креативність самостійним, окремим, цільним процесом чи частиною того чи іншого процесу, що залежатиме від інших важливих складових. Однак, на нашу думку, творчість – ширше поняття, яке включає в себе і креативне мислення, творчі здібності, творчу мотивацію, творчі вміння.

У контексті нашого дослідження, безсумнівно, йдеться про розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку. Тому з огляду на значимість даного поняття необхідно його розглянути детальніше. У процесі з'ясування трактування педагогічної категорії «розвиток» з'ясовано, що це «закономірна, спрямована, якісна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів. Одночасна наявність цих властивостей відрізняє розвиток від інших змін» (Словник-довідник з професійної педагогіки, 2006, с. 190).

У словнику-довіднику психологічних термінів – поняття «розвиток», визначається переліком змін, які становлять поступовий перехід від простішого до більш складного, від нижчого рівня до вищого; тобто певна система трансформацій, де кількісні зміни поступово змінюються якісними. Основним джерелом і внутрішньою суттю розвитку виступає боротьба протилежностей (Приходько, 2012, с. 115).

Цінним для нашого дослідження є визначення сутності поняття «розвитку» відповідно до педагогічного словника, а саме як «процес та результат кількісних і якісних змін в організмі людини. Він пов'язаний з постійними, неперервними змінами, переходами з одного стану в інший, від простого – до складного, від нижчого – до вищого. У розвитку людини

виявляється дія універсальних філософських законів взаємопереходу кількісних змін у якісні й навпаки, заперечення, єдності та боротьби протилежностей» (Педагогічний словник, 2001, с. 118).

Таким чином, беремо за основу таку характеристику поняття *розвиток* – це процес якісних трансформацій в людині, що зумовлений вдосконаленням духовних, психічних, фізичних й соціальних можливостей особистості з метою самореалізації на базі внутрішньо закладених здібностей й задатків.

З огляду на вище зазначене, окреслимо зміст поняття «творча особистість» через призму досліджень науковців.

Отож, педагогічна система представляє структуру становлення творчої особистості людини як піраміду (на прикладі піраміди Маслоу), в підґрунті якої знаходиться гуманна людина з всім комплексом творчих задатків, здібностей, умінь та мотивів. Вершина піраміди – визначається «дослідником-філософом», а інші в порядку зростання характеризуються «дослідником-громадянином», «дослідником-винахідником», «дослідником-експериментатором», «дослідником-теоретиком») як проміжними щаблями зростання. Окреслимо сутність кожної алгоритмічної ланки якісних змін розвитку творчої особистості.

Дослідник-філософ представлений постійним філософським пошуком істини та вирішенням духовних проблем, що розвиває у нього науковий світогляд вільної людини, цілісне сприйняття картини світу, діалектичне дивергентне, критичне, планетарне мислення, надає здатність аналізувати й пояснювати явища природи, соціуму, життя кожної окремої людини, вміння визнавати пріоритети творчої діяльності над репродуктивним відтворенням.

Дослідник-теоретик характеризується вираженням науково-теоретичним мисленням, легкістю генерування ідей, їх кодуванням, гнучкістю мислення, швидкістю формулювання ідей, артикуляцією та їх розробкою, цілісністю сприймання, спостережливостю, кмітливостю, здатністю до згортання, переносу, «зчіплення» інформації, фантазією, вмінням аналізувати, класифікувати,

систематизувати потрібну інформацію, застосовувати сучасні інформаційні технології та популяризувати ті чи інші наукові ідеї.

Дослідник-експериментатор визначається вираженим науково-практичним мисленням, жадобою до інноваційних лабораторних досліджень й розглядом реалізації як своєрідної особистої поезії, спеціальними вміннями та навичками експериментування, здатністю доводити дослід до кінця, спостережливістю, фіксацією результатів дослідження відповідно до його методологічних характеристик (тема, актуальність дослідження, об'єкт, предмет тощо), вмінням занотовувати і замальовувати в щоденнику спостережень, здатністю та готовністю пам'яті до оціночних дій.

Дослідник-винахідник володіє вираженим практичним мисленням, сформованими здібностями до трансформації рішень одних життєвих завдань на рішення інших питань, вміння бачити цільний шлях до вирішення з використанням необхідної побічної інформації, має здатність оперувати знаннями, вміннями, хистом до вибору оптимальних варіантів рішення та розробки первинного задуму, розвитком ідей до очікуваної досконалості.

Дослідник-громадянин характеризується вираженим громадським мисленням, вміннями досліджувати проблеми, що виникають перед батьківщиною, світовою цивілізацією в цілому й демонструє творче дієве ставлення до їх розв'язання. Він володіє високою національною свідомістю, яка дозволяє йому ставитись без упередженого ставлення до інших культур, вирізняється розумінням ролі і місця національного в світовій загальнолюдській цивілізації.

І на останок, гуманна людина, що вирізняється пріоритетами добра, кодексами совісті й честі над розумом, має здатність до емпатії і співчуття до рідних, близьких, друзів, колег та інших людей. Вміє бути терпимою й толерантною, характеризується буденним мисленням, творчими задатками, мотивами, любов'ю до життя, природи. Дана особистість дружня та водночас принципова, альтруїстична й дієва, раціональна та вольова, як правило, веде здоровий спосіб життя та має стабільний фізичний й психологічний стан.

Отже, на кожній окремій сходині становлення творчої особистості людини виявляє типовий, якісно відмінний від останніх ступень формування мислення, але разом з тим визначається й іншими нетиповими особливостями, які в більшій чи меншій мірі сприяють актуалізації творчого потенціалу.

Таким чином, на основі аналізу наукових джерел, окреслимо характеристику дефініції «розвиток творчої особистості», як процес становлення цілісної людської індивідуальності, що вирізняється розвиненими творчими здібностями, творчою мотивацією, творчими вміннями, які забезпечують особистості здатність породжувати якісно нові ідеї, технології та духовно-моральні цінності, що в тій чи іншій мірі змінюють на краще життя людини.

1.2. Генеза поняття «творча особистість» дитини молодшого шкільного віку

Сучасне суспільство висуває запит щодо виховання підростаючого покоління як творчих особистостей, які здатні, на відміну від людей-виконавців, самостійно та критично мислити, генерувати нові оригінальні ідеї, ухвалювати сміливі, нестандартні рішення у нестандартних ситуаціях. Це особистості, що в процесі життєдіяльності постійно змінюються, добре адаптуються, приймають правильні рішення, працюють творчо, гнучко, креативно, здатні до застосування нового (нестандартний нових ідей, нетрадиційних, позашаблонних задумів, нових підходів, нових рішень).

Останніми роками стрімко зростає інтерес до процесу творчості, адже якщо в деяких психічних процесах особистості можуть допомогти складні механізми (гаджети, комп'ютери, сканери), то творчість, в цілому, не може бути формалізована та укладена в певний алгоритм дій, не може бути механічною. Але від творчості залежить рівень науково-технічного прогресу у створенні нового. Нова українська школа пропагує зростання інтересу до творчості.

Творча самореалізація, самоактуалізація в загальному розумінні демонструє невід'ємну характерну рису психічно здорової людини. Адже,

психічно здорова людина – це, в першу чергу, щаслива людина, що живе в особистій гармонії, не відчуває деструктивного внутрішнього розладу, з повагою ставиться до навколишнього світу, людей й творчо працює, успішно та ефективно реалізуючи свої здібності і таланти, покращує своє життя.

Механізми творчості не підвладні віковим межах: з перших кроків шкільного життя стають активними і набирають потужності; дані конструкти закладені у дітей природою, можуть, так і залишитися нерозкритими бруньками, якщо ці бруньки були пригноблені несприятливими обставинами, вони не загинуть, вони існуватимуть, але будуть всього лише нереалізовані.

Сучасне стан розвитку держави потребує професіоналів, що здатні не лише послуговуватися знаннями й уміннями, оперативно орієнтуватися на динаміці змін й в інформаційному просторі, але й логічно, критично та творчо мислити. Тому, на нашу думку, однією з найактуальніших питань сьогодення є розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку.

Особистість, за переконаннями вчених, – поєднання різних позитивних якостей та вад характеру, які відрізняють одну людину від іншої. Особистість, в цілому, реалізується через власну творчість, тобто вона володіє певними ресурсами, що розкриваються в творчості. Творча особистість, в свою чергу, – людина, яка перебуває у процесі розвитку творчих здібностей, вмінь, мотивації, що здатна вигадувати якісно нові конструкти, технології й духовні цінності. Творча особистість наділена здібностями, де здібності – це «психічні властивості людської особистості, що виявляються у її цілеспрямованій діяльності і зумовлюють її успіх» (Корольова, 2013, с. 39).

Дефініція «творчі здібності» є похідною від більш ширшого терміну – «здібності». У філософському трактуванні «здібності – це якості особистості і суб'єктивна умова успіху певної діяльності» (Ковальва, 2005, с. 19).

Погоджуємо погляди В.Моляко (2004), що розкриває поняття «здібності» як «індивідуально-психологічні особливості, які є суб'єктами умов гарного виконання певного різновиду діяльності. Вони не зводяться до наявності в

індивіда знань, умінь і навичок, а виявляються у швидкості, глибині та міцності оволодіння засобами і прийомами діяльності» (Моляко, с. 5).

Таким чином, одним із важливих завдань вчителя початкових класів є забезпечення розвитку творчої особистості в освітньому процесі. В свою чергу, В.Клименко (2002) наголошує, що цього можна досягти, спрямовуючи молодших школярів на «проведення експериментів, для яких властиві перетворення уявлень, образів, понять, реальних предметів; розкриття нових характеристик об'єктів; нових запитань, отриманих під час експерименту» (Клименко, с. 19).

Оскільки особиста діяльність учнів початкових класів є важливою для успішного освітнього процесу, Концепція Нової української школи реалізує застосовування широкого спектру інтерактивних методів навчання, що засновані на партнерській співпраці (ігрові технології, проєкти-товариство, team building, дослідження, експерименти, командну роботу тощо) залучення дітей молодшого шкільного віку до спільної діяльності, що сприяє їхній соціалізації та ефективній інтерпретації суспільного досвіду. Молодші школярі беруть активну участь у спільних виховних заходах, які сприяють їхній соціальній життєдіяльності та успішній трансформації соціального досвіду. Ситуація успіху у навчальній діяльності включає багато факторів. Здебільшого, спочатку потрібно врахувати розумові здібності, тобто здатності до аналізу інформації, застосовувати концепції для оперування та засвоєння новими знаннями. Оцінка ефективності на вищому рівні означає реалізацію творчості та знань високого рівня (Деркач, 2018).

Творчі здібності, за твердженнями Л.Дерев'яни, – це індивідуально-особистісні риси особистості, що визначають успішність виконання нею творчої життєдіяльності різного роду (Дерев'яна, 2009 с. 141).

Існують різні підходи до траєкторії розвитку творчих здібностей дитини молодшого шкільного віку. Частина молодших школярів «прокачують» природні задатки для їх трансформації в здібності, і поступово вдосконалюють їх, щоб вони стали творчими здібностями. Проте, за нашими переконаннями,

для розвитку творчих здібностей для більшості учнів початкових класів визначальною є саме роль вчителя. Наукова, систематична, усвідомлена та чітка навчальна діяльність, логічний зв'язок між теорією та практикою, прагнення до пізнання та міцності навичок – усі ці способи викладання сприятимуть розвитку інноваційних навичок на високому науково-методичному рівні. Завдання вчителя початкових класів – проводити систематичну роботу, з метою розвитку творчих вмінь та навичок дітей на належному науково-методичному рівні. Для цього потрібно враховувати дотримання дидактичних принципів (природовідповідності, зв'язку навчання з життям, міцності, доступності тощо). Необхідно модерувати процеси творчого пошуку, поступово йдучи від простого до складного (створення проблемних ситуацій, що сприяють формуванню критичного мислення та спонукають до творчої активності учнів, розвивати їх креативність, здатності до аналізу, прагнення до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення). Водночас щоразу ускладнювати пізнавальні завдання, робити їх цікавими, практичними, оскільки сучасні діти – скептики, та практично орієнтовані, й багатогранними. Важливо мотивувати дітей молодшого шкільного віку та сприяти їхній творчій пошуковій активності. М.Деркач (2018) пропонує такий алгоритм сприяння мотивації до творчої діяльності з метою розвитку творчої особистості молодшого школяра, що продемонстровано на рисунку 1.3

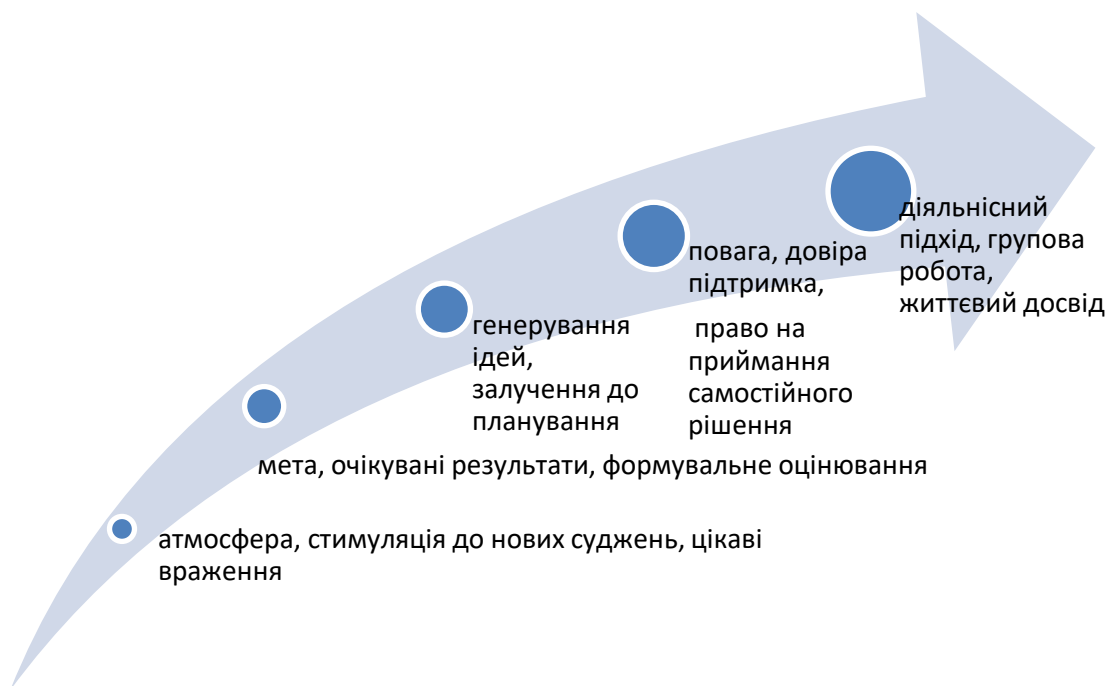

Рисунок 1.3. Алгоритм мотивації до творчої діяльності.

Таким чином, для початку важливо, на думку науковця, створити сприятливу атмосферу; після – стимулювати дітей молодшого шкільного віку до формування нових суджень способом отримання цікавих емоційних вражень; доцільним є чітко визначити мету й очікувані результати, методи оцінювання (формувальне оцінювання); важливо спонукати до генерування нових, оригінальних, креативних ідей; залучати учнів початкових класів до планування й побудови створення майбутніх завдань; враховувати підходи педагогіки партнерства – навчання має будуватися на засадах поваги, довіри та підтримки; надання, безсумнівно, права самостійно приймати рішення й можливості вільно висловлювати особисту думку; діяти на основі діяльнісного підходу; використання командної, групової роботи та життєвого досвіду тощо (Деркач, 2018).

Н.Пелех (2015) бачить джерело творчості, безпосередньо, у наслідуванні зразка, тобто, за переконаннями вченого, творити, необхідно шляхом наслідування – засвоїти зразок активності особистості-творця, поступово вийти на вищий рівень оволодіння культурою та самостійно спрямуватися на далі. Науковець зазначав, що основною рисою прояву творчості є не зовнішня

демонстративна активність, а внутрішня діяльність, що формує «ідеальну» поведінку.

Наступним визначальним фактором творчої поведінки виступає її спонтанність, раптовість вияву), що не залежить від зовнішніх ситуативних обставин. Активність здійснюється усвідомлено, а її результатом виступає продукт (результат) діяльності. Творча діяльність підкріплюється певною мотивацією й реалізовується згідно з принципом негативного зворотного зв'язку: результат завершує процес діяльності. А основою творчості виступає глибока ірраціональна мотивація, що функціонує згідно з врахуванням принципу позитивного зворотного зв'язку: творчий результат (продукт) тільки каталізує процес. Проте об'єктивна оцінка того, чи продукт є насправді креативним, базується на соціальних маркерах: актуальність, новизна, значимість, оригінальність (Пелех, 2015, с. 13)

Н.Черепковська (2006) розкриває творчість як характеристику діяльності, в процесі якої дитина молодшого шкільного віку стає чутливою до проблем, розуміє дефіцит чи недостатність у власних знаннях, аналізує різнобічну інформацію, усвідомлює дисгармонію елементів навколишнього світу, вміє визначати ці проблеми, шукає їх шляхи вирішення, висуває гіпотези щодо можливості розв'язання, перевіряє, модифікує, повторно піддає перевірці і остаточно фактично обґрунтовує результати. Така модель креативності вміщує три фактори: оригінальність, швидкість, гнучкість вирішення (Череповська, с. 19).

Усі наукові підходи до трактування творчості можна класифікувати у такі групи:

- вивчення продуктів творчої діяльності (винаходи, наукові підходи, теорії, витвори мистецтва й літератури, морально-ціннісні орієнтири);
- вивчення творчого процесу;
- дослідження особистості людини-творця;
- дослідження впливу зовнішніх обставин (соціальних), які сприяють творчості чи гальмують її процес.

Ні один з означених напрямків дослідження, окремо досліджений, не може слугувати основою для структурування загальної теорії творчості. У спеціальних наукових джерелах творчість зазвичай розкривають як процес творчої діяльності, результатом якої є утворення якісно нових матеріальних та духовних цінностей, які мають суспільне й особистісне значення. Водночас творчість – це здатність особистостей створювати оригінальні, нові реалії з доступних реалістичних матеріалів, що базуються на знанні законів об'єктивного навколишнього світу, і можуть задовольнити різні соціальні і особисті запити людей.

Науковці справедливо вказують, що творчість людини залежить не лише від способу її мислення, а й від інших психічних особливостей: розвитку інтуїції, уяви, самосвідомості, емоцій, мотивації, пам'яті, сили волі тощо. Вчені розрізняють в творчих здібностях три їхні складові.

Перша складова визначається мотивацією та представлена інтересами й нахилами, друга складова характеризується темпераментом особистості та проявляється через вияв емоційності, а третя представлена, безпосередньо, розумовими здібностями людини (Дерев'яна, 2009, с. 169).

Цінними для нашого дослідження є погляди В.Клименка (2002), який вважає психомоторику складовою творчих здібностей людини, пояснюючи це єдністю енергопотенціалу, руху, дій та думки людини. Головною умовою діяльності механізму творчості, вчений розглядає, – сприятливий (оптимальний) стан душі (емоцій, почуття, мислення, уява) та тіла (психомоторика, енергопотенціал) та гармонійність розвитку усіх його складових. Тільки тоді почуття, мислення, уява будуть вибудовувати нові завдання, психомоторика їх вирішувати, а енергопотенціал людини надавати життя діям (Клименко, с. 19).

Л.Чорна (2001) виокремлює такі риси людини, що визначають наявність творчих здібностей: «спонтанність, фантазійність, багатоваріативність, хаотичність, гнучкість та оригінальність думки, інтуїтивність народження ідей, використання підсвідомого у розв'язанні проблем, несподіваність та раптовість

виникнення ідей, іноді – наявність суперечностей, як результату необґрунтованих припущень (Чорна, с. 43).

Отже, зауважимо, що творча особистість дитини молодшого шкільного віку характеризується спроможністю генерувати та пропонувати нові ідеї, теорії, технології, креативити та швидко віднаходити результативні шляхи в нестандартних ситуаціях. Саме тому забезпечення кожному молодшому школяру можливості використання власного творчого потенціалу є одним з пріоритетних завдань Нової української школи.

В системі виховної роботи з метою розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку особливо важливо робити акцент на розвитку творчих здібностей. Адже, це сприятиме якості в системі виховної роботи, завдяки використанню розвивальних технологій та інтерактивних форм діяльності.

Таким чином, творча особистість вирізняється готовністю дитини молодшого шкільного віку до конструктивного та оригінального мислення, генерування нових ідей при вирішенні задач в своїх інтересах і в запитах суспільства. Сформовані творчі здібності дозволяють відкривати нове для себе, виконувати перетворення предметів, явищ, наочних, чуттєвих та уявних образів, шукати й вільно приймати оригінальні, нестандартні рішення. В структуру творчих здібностей входять: творче мислення і творча уява. Творча особистість характеризується швидкістю, гнучкістю, оригінальністю, точністю, схильністю до ризику у прийнятті рішень.

1.3. Виховна робота як складова розвитку творчої особистості молодшого школяра

Реалізація виховних завдань з метою розвитку творчої особистості орієнтує на постійне підвищення рівня професійної компетентності, педагогічної майстерності вчителя початкових класів, розширення його наукового світогляду, формування творчості та ініціативи. Саме педагогу

належить основна роль у реалізації сучасних інтерактивних технологій з виховної роботи.

Нова траєкторія освіти потребує підвищення виховного потенціалу освітнього простору й планування цілісного виховного середовища.

Впровадження Нової української школи щодо поступу до морально-ціннісних орієнтирів – основне завдання виховної роботи у сучасному закладі загальної середньої освіти. Важливим ресурсом у цьому питанні виступає цілеспрямована системна діяльність, яка сприятиме забезпеченню сприятливих організаційно-педагогічних умов для розвитку підростаючої особистості на базисі загальнолюдських та національних цінностей, на активізації потуг щодо підвищення духовного рівня дітей молодшого шкільного віку, формування у школярів сталої системи морально-духовних орієнтирів.

Як відомо, процес виховання в сучасній українській школі реалізується за наскрізною парадигмою, яка цілісно охоплює всі складові функціонування закладу освіти як інституції, розвиває цінності та надає можливість на належному рівні засвоїти новий зміст й, що не менш важливо, набутти компетентності для життя.

Кожний сучасний заклад загальної середньої освіти характеризується виховною діяльністю, яка спрямована на набуття школярами важливої життєвої компетентності – основи задля самореалізації, життєтворчості відповідно з національними цінностями та в контексті ідей інтеграції України до європейського простору.

Реалізація педагогіки партнерства характеризується застосуванням особистісно-розвивальної моделі організації освітнього процесу, завдяки чому особистість молодшого школяра має всі можливості стати творчою індивідуальністю. Тому на сьогодні значимим виступає використання *проектування виховного процесу*, яке є саме актуальною технологією, на основі якої стає можливим усвідомлене визначення пріоритетних орієнтирів системи виховної роботи колективу й надає змогу систематизувати застосування інновацій і необхідних коректив у виховний процес закладу освіти.

Педагогічне проектування стало предметом дослідження В.Безрукова, В.Беспалько, В.Киричук, О.Коберника, А.Лігоцького, М.Наказного, Н.Ткаченко, Н. Яковлевої. Всі вищеназвані вчені трактують педагогічне проектування як результат роботи, тобто, своєрідна проєкція плану вивчення перспектив, створення очікуваного образу партнерської взаємодії з молодшими школярами як опис системи перетворення даного образу на об'єктивну реальність. Але слід зауважити, що педагогічне проектування виступає важливою функцією будь-якого вчителя й не менш важливою, а ніж інші: комунікативна, організаторська, прогностична, тому ми погоджуємо твердження О.Коберника (2012), який вказував, що «під педагогічним проектуванням варто розуміти цілеспрямовану діяльність зі створення проєкту як інноваційної моделі виховної системи» (Коберник, с. 102).

Сучасний етап вивчення досліджуваної проблеми у вітчизняній педагогічній науці визначається практико-орієнтованим підходом педагогічного проектування виховної роботи з метою розвитку творчої особистості молодшого школяра як важливого етапу діяльності педагога, що спрямований на технологізування освітнього процесу. Технологізування освітнього процесу – це насамперед побудова проєкту майбутнього процесу, що забезпечить досягнення кінцевого результату. Спроєктувати – це побудувати логічно впорядковану систему технологічних процедур освітнього процесу, обов'язкове застосування яких гарантуватиме досягнення очікуваного результату.

Проектування системи виховної роботи – це одна з найважливіших функцій вчителя початкових класів чи педагогічних колективів, зокрема та відповідно діяльність, яка орієнтована на його реалізацію. Педагогічне проектування виховної роботи розглядається не лише як функція вчителя, а й як вагома частина його педагогічної майстерності (професійної компетентності), що вміщує в собі «розробку, прогнозування, планування результатів професійної діяльності» (Коберник, 2012, с. 103).

Свого часу А.Макаренко (1954) переконливо стверджував, що «жодний засіб не можна вважати гарним чи поганим, якщо він розглядається окремо від інших засобів, комплексу педагогічних впливів, системи – «...не прийом, не метод, не засіб, якими б привабливими вони не видавались, а система є ключовим поняттям у педагогіці майбутнього» (Макаренко, с. 375).

Г.Костюк (1989) вказує на те, що «виховання за своєю суттю – це керівництво індивідуальним становленням людської особистості»; «виховувати – це проектувати поступове становлення якостей майбутньої особистості і керувати здійсненням накреслених проектів» (Костюк, с. 308).

Варто означити, що В.Сухомлинський (1976) наголошували щодо важливості реалізації проектування у процесі вихованої роботи задля «визначення перспектив розвитку та становлення особистості» (с. 208). За твердженнями А.Макаренка (1954), «добре в людині завжди доводиться проектувати і педагог зобов'язаний це робити» (с.134).

Цінну та багатогранну педагогічну спадщину В.Сухомлинського (1976) пронизують ідеї проектування особистості школяра. Вчитель вчителів справедливо наголошував на тому, що «проектування і творення людини, здатної стати активною силою суспільного розвитку і нині, і в майбутньому, – це найважливіше завдання школи і кожного педагога зокрема» (Сухомлинський, с. 208).

Цінною думкою для нашого дослідження в контексті розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи виступає думка С.Прищепної (2017), яка характеризує педагогічне проектування, як діяльність, що «здійснюється в умовах освітнього простору і спрямовується на забезпечення ефективного функціонування виховного процесу та забезпечує його розвиток. Цілеспрямована діяльність зумовлена необхідністю розв'язання актуальної проблеми, має творчий характер, а в освітній галузі – ціннісні орієнтації» (Прищепна, с. 94).

Оскільки цілеспрямованість системи виховної роботи щодо розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку досягається завдяки її

проектуванням й визначенням ряду важливих умов для ефективного та успішного її менеджменту. Зокрема психолого-педагогічний проєкт виховної діяльності, за свідченнями вчених, визначається наступною структурою, що зображена на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2. Структура проєктування системи виховної роботи.

Спочатку – з’ясування наявності проблем за їхніми спільними ознаками за підсумками аналізу інформації щодо освітнього середовища (зовнішнє й внутрішнє); далі – фіксація ступеневих показників результату виховання та зіставлення їх з оптимальними формами виховної роботи; наступне – формування первинних діагностичних результатів, як гіпотези на основі попередньої класифікації й обробки отриманої інформації; потім – встановлення зовнішніх та внутрішніх причин, які сприяють появі проблем і відхилень у цілісному розвитку дітей молодшого шкільного віку; визначення остаточного (кінцевого) результату і кінцева інтерпретація.

Зупинимось на особливостях проєкту виховної роботи в початковій школі:

1. По перше – проєкт, по суті, описує ще не зовсім існуючі об’єкти. Тому орієнтовний план-опис діючого виховного процесу, навіть досить детальний, не виступає його преєктом.

2. Педагогічний проєкт системи виховної діяльності в своєму контексті передбачає єдність теорії й практики організації виховної роботи.

3. В основі проєктування системи виховної роботи лежить особистісно-розвивальна партнерська взаємодія з метою розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку.

4. Проєкт виховного процесу може бути зреалізований. Тому тільки такий фактичний опис виховної роботи, який може бути організований на практиці, розглядається як проєкт.

5. Проєкт повинен бути нормативним, тобто це, безперечно, відображення та фіксація доступного рівня виконання відповідних виховних справ та дій.

Таким чином, проєктування системи виховної роботи виступає етапом, що передує безпосередньо діяльності та орієнтує на реалізацію виховних цілей та завдань, до прикладу розвиток творчої особистості. Проєкт системи виховної діяльності є саме тим способом, за допомогою якого стає можливим свідоме визначення пріоритетних орієнтирів виховної роботи закладу освіти за певних умов й на деякий період часу, тобто виступає науковою основою менеджменту виховним процесом.

Успішність та якість проєктування виховного процесу характеризується рядом організаційно-педагогічних умов:

- 1) надання пріоритетності вихованню серед педагогічних пріоритетів;
- 2) свідоме сприйняття та реалізація педагогічним колективом нової парадигми виховання;
- 3) утворення та цілеспрямована реалізація виховного простору;
- 4) врахування в ході складання проєкту регіональних та культурних особливостей, специфічних умов провадження освітнього процесу в закладі освіти.

Як бачимо, педагогічне проєктування як процес попереднього вивчення та розробки основних деталей передбачуваної освітньої діяльності школярів та вчителів робить систему виховної роботи у школі технологічною. У ході й

завдяки проєктуванню реалізується педагогічна технологія, що забезпечує розвиток учасників освітнього процесу, робить його, безпосередньо, особистісно-розвивальним, який сприяє розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку.

Таким чином, ефективність проєктування необхідно поєднувати з сприятливими організаційно-педагогічними умовами, за яких забезпечується органічне поєднання двох основних способів соціалізації учасників освітнього процесу – стихійного й регульованого, що надає можливість трансформувати виховну діяльність з маловпорядкованої сукупності дій вчителів на цілеспрямовану, цілісну партнерську взаємодію всіх учасників освітнього процесу (Коберник, 2016, с. 11).

Дефініція виховний простір не може бути трактовано однозначно, оскільки і саме середовище багатовимірне. Його багатомірність базується на тому, що він вміщує у собі природну, соціальну, інформаційну та культурну компоненту як підпростори.

Система виховної роботи – це виховне середовище, «сукупність факторів, що реально склалася і функціонує в соціумі даність, а не результат конструктивної діяльності вихователів, менеджерів освітнього процесу зі створення умов для розвитку школярів» (Оржеховська, 2014).

Превентивний виховний простір закладу загальної середньої освіти – це безпосередньо ті соціальні інституції, на які в більшій чи меншій мірі покладені виховні функції по відношенню до школярів. Кожна із компонент цілеспрямовано впливає на дітей, зокрема, молодшого шкільного віку, що важливо враховувати вчителям у виховній роботі. Превентивне виховне середовище не формується саме по собі. Його становлення передбачає організацію, партнерську взаємодію усіх учасників.

Так, на думку В.Оржеховської (2014), «необхідними умовами формування превентивного виховного середовища школи в сучасних умовах є:

- педагогізація усіх соціокультурних сфер, іншими словами – науково-методичний супровід діяльності у вирішенні проблем виховання в інтересах розвитку дитини, педагогів, батьків;

- постійне підвищення кваліфікації педагогічного колективу;

- педагогічний менеджмент формування превентивного виховного середовища ЗНЗ;

- партнерська взаємодія у формуванні превентивного виховного середовища» (Оржеховська, 2014).

Отож, основною умовою в організації та формуванні превентивного виховного простору закладу освіти виступає створення ефективної виховної системи.

В концепції Нової української школи наскрізний процес виховання визначається цінностями, такими як морально-етичні (повага до себе та інших людей, здатність до емпатії, гідність, чесність, справедливість, турбота) й соціально-політичних (патріотизм, свобода, відповідальність, демократія, шанобливе ставлення до навколишнього світу, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, солідарність, повага до закону, солідарність (Сидоренко, 2018, с. 122).

Наскрізний підхід до процесу виховання, який «ґрунтується на цінностях, сприяє розвитку 6-ти груп чеснот та 24-х позитивних («сильних») якостей характеру (character strength), що конкретизували Мартін Селігман та Кристофер Петерсон та які лягли в основу класифікації «цінності в дії» (Сидоренко, 2018, с. 123).

Ефективним інструментом розвитку творчої особистості молодшого школяра виступає в системі виховної роботи – *педагогіка партнерства*, або співробітництва, яка реалізується за «принципами гуманізму, діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу (учень – школа – громада – родина), творчого підходу до розвитку кожної особистості, взаєморозуміння, співдії і підтримки, усвідомленої особистої відповідальності за результати, розподіленого лідерства (проактивність, право

вибору і відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей») (Сидоренко, 2018, с. 123).

Діти молодшого шкільного віку, батьки та учителі, за такої ініціативи – об'єднані спільною метою й прагненнями та виступають добровільними й, що не менш важливо, зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками системи виховного середовища, відповідальними за результат, у нашому випадку – розвиток творчої особистості.

Нова українська школа допомагає батькам, в ідеалі, здобувати предметні знання стосовно стадій розвитку дитини молодшого шкільного віку, ефективних способів виховання в ній сильних сторін та позитивних рис характеру, ціннісних чеснот в залежності від індивідуальних та вікових особливостей. Цілісний та систематичний діалог й багатостороння комунікація між школярами, вчителями та батьками змінить підхід односторонньої авторитарної комунікації «вчитель» – «учень» задля успішного розвитку творчої особистості.

Водночас не менш важливими та надзвичайно актуальними для розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку залишається ідея *дитиноцентризму* в системі виховної роботи, що безпосередньо стосується виховання дитини. Сучасна тенденція дитиноцентризму все більше базується на вивченнях діяльності соціальних структур у певному освітньому середовищі, де реалізується взаємодія процесів щоденної життєдіяльності дітей молодшого шкільного віку як акторів простору, в якому вони живуть. Особливо дана парадигма стосується маргіналізованих суспільством дітей молодшого шкільного віку, що проживають не дуже благополучно у бідності й деструктивній деморалізації. Здебільшого це діти, які не мають підтримки у сім'ї, серед однолітків, в школі, у соціальних виховних та опікунських установах, як результат – змушені шукати поваги, турботи, приязні, відчуття безпеки і, зокрема, притулку в межах вуличного життя.

Дитиноцентризм за принципами постмодерністського суспільства має глибоко укоренитися у філософію і соціальну педагогіку. Завдяки дослідженням проблем «дітей вулиці», можна буде шукати шляхи їхнього розв'язання через соціальну інтервенцію та поліпшення їхнього життєвого простору.

Сьогодні принцип дитиноцентризму вивчає не лише окрему дитину, у нашому випадку – молодшого шкільного віку, але й світ, який її оточує. Дослідження життєвого середовища школяра передбачає вивчення характеру, стійких закономірностей і дій інших людей, що зосереджують життєву активність на її невеликому просторовому періоді. Тут, в межах організації виховної роботи з метою розвитку творчої особистості, можемо говорити про «географічну складову» конкретні реалії, які мають місце бути у життєвому середовищі дитини (село/місто, район, двір, вулиця). Для вчителя початкових класів важливо завжди звертати увагу на суспільно-педагогічний і природний розвиток дитини при дослідженні життєвого простору. Суспільні явища та факти, на відміну від педагогічних, мають інше значення й походження. Що важливо враховувати в проекції розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку в системі виховної роботи (Квас, 2014, с. 657).

Справедливо з цього приводу зауважує М.Набок (2017), який говорить, що «дитиноцентризм у сучасній освіті розглядається як один з чинників розвитку та якісного прориву в національній системі освіти. Його впровадження зумовлене, насамперед, тим, що сучасні умови розвитку суспільства на початку третього тисячоліття з його новою філософією спілкування, новими перспективами і ризиками, вимагають від школи новітніх підходів до проблеми формування активної, діяльної, успішної особистості, в якій поєднується високий інтелектуальний рівень, розвинуті фізичні та моральні якості, активна громадянська позиція, здатність до результативної фахової діяльності» (Набок, 2017, с. 160). Що має надважливе значення у розвитку творчої особистості молодшого школяра.

Особистісно-орієнтований підхід моделі освіти, який характеризується ідеями дитиноцентризму, визначається максимальним наближенням навчання й виховання кожної окремої дитини молодшого шкільного віку до її природної сутності, здібностей та життєвих планів, забезпечення умов для морально-психологічного комфорту, відмови від спрямування освітнього процесу на середнього учня.

Дитиноцентризм – вагомий принцип увійшов в історію розвитку виховання як педагогічна течія й особливий підхід до компетентного виховання дитини молодшого шкільного віку. Одним із перших з педагогів-класиків ще в XVII ст., хто найбільш глибоко здійснив фундаментальне теоретичне дослідження дитиноцентризму є мислитель та основоположник нової прогресивної педагогічної системи Я.А.Коменський (1982) (адже люди є частиною природного середовища, то розвиваються вони за спільними із природою законами, тому це означає, що освітній процес необхідно має будуватися у відповідності із цими природними законами; розкриття принципу природовідповідності щодо виховання дитини молодшого шкільного віку; найбільшої цінності в освітньому процесі потрібно надавати доцільним та оптимальним методам навчання, що узгоджуються із природою дитини) (Коменський, 1982).

Більша кількість сучасних вчених розкривають поняття дитиноцентризму у контексті гуманістичного спрямування освітнього процесу та трактують його у вигляді соціально-педагогічної моделі освіти, значимою метою якої виступає забезпечення умов для розвитку природних задатків та здібностей дитини. Дитиноцентризм у сучасній парадигмі освіти характеризується чинником розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку, як якісного прориву в національній освіті. Винайдення в кожній окремій дитині її природної сутності та індивідуальної специфіки утворює можливості для максимального наближення освітнього процесу дитини до її конкретних природних задатків. В цілому це і є тим, що має і повинен робити заклад освіти – допомогти кожній дитині пізнати себе, розвиватись на основі природних

здібностей. Сформована таким чином творча особистість в подальшому – у дорослому віці матиме більший спектр можливостей для ефективної та успішної самореалізації, що забезпечуватиме динамічний розвиток українського суспільства на основах гуманізму, демократії.

Отож, змінна тенденція суспільного життя зумовлює пошук ефективних шляхів виховання творчої особистості дитини молодшого шкільного віку, здатної до самостійної творчої діяльності, саморозвитку і самореалізації.

Важливо в даному контексті означити актуальні для концепції Нової української школи такі ідеї дитиноцентризму:

- відсутність адміністративного контролю, що суттєво обмежує свободу у реалізації педагогічної творчості;
- активність дітей молодшого шкільного віку в освітньому процесі;
- орієнтування на інтереси й досвід молодших школярів;
- забезпечення освітнього простору, яке перетворює навчально-виховну діяльність на яскравий елемент життєдіяльності дитини;
- практична спрямованість освітньої діяльності, обов'язків взаємозв'язок особистого індивідуального розвитку дитини молодшого шкільного віку з її практичним життєвим досвідом;
- відмова від спрямування освітнього процесу на середнього молодшого школяра та обов'язкове урахування інтересів кожного учня;
- виховання вільної, творчої особистості;
- забезпечення умов для вираження свободи й прав дитини молодшого шкільного віку в усіх проявах її життєдіяльності, врахування вікових та індивідуальних особливостей, морально-психологічний комфорт дитини;
- створення учнівського самоврядування, що передбачає розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку, виховання гуманістичних і демократичних ідей і світогляду, таких необхідних сучасному українському суспільству;
- формування «вільної незалежної творчої особистості», що «запалюється любов'ю й керується розумом» (Дьюї) (Сидоренко, 2018, с. 125).

Отже, підсумовуючи вище сказане, визначаємо систему виховної роботи важливим чинником розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку як комплекс взаємопов'язаних й взаємозумовлених базових компонентів (виховні цілі, мета, задачі, суб'єкт, діяльність та спілкування, партнерські взаємини, творчий кадровий потенціал, життєвий освітній простір), що становить цілісну соціально-педагогічну структуру й реалізує в процесі своєї діяльності та розвитку становлення, функціонування й самореалізацію творчих особистостей, їх життєздійснення у соціальній, фізичній, психічній та духовній сферах.

Висновки до 1 розділу

Перший розділ кваліфікаційної роботи присвячено теоретичному обґрунтуванню проблеми розвитку творчої особистості молодшого школяра.

Нами здійснено дефінітивний аналіз та характеристику поняттєвого апарату дослідження. Вказано, що ряд державних нормативно-правових документів підтверджує перспективний характер наряду творчо орієнтованої підготовки дітей молодшого шкільного віку, що відповідає сучасним запитам суспільства.

З'ясовано, що поняття «творчість» багатозначне та різновекторне, у межах чого визначено що поняття «творча особистість молодшого школяра», яка характеризується спроможністю генерувати та пропонувати нові ідеї, теорії, технології, креативити та швидко віднаходити ефективні шляхи виходу в нестандартних ситуацій.

Доведено, що розвиток творчої особистості обумовлений соціальним запитом, що представлено в освітніх законодавчих документах. Підтвердженням цього є «презумпція талановитості» кожної дитини, що задекларована Концепцією Нової української школи.

З'ясовано, що творчість вирізняється наявністю творчого потенціалу особистості, що виявляється через думки, емоції, почуття, спілкування та особисту поведінку, які ідентифікують людину як цілісну чи індивідуальну особистість, її окремі сторони характеру та стиль поведінки.

Схарактеризовано структуру проектування системи виховної роботи, з метою розвитку творчої особистості молодшого школяра, розкрито алгоритм мотивації до творчої діяльності.

Отож, кожний сучасний заклад загальної середньої освіти характеризується виховною діяльністю, яка спрямована на набуття школярами важливої життєвої компетентності – основи задля самореалізації, життєтворчості відповідно з національними цінностями та в контексті ідей інтеграції України до європейського простору.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

2.1. Емпіричне дослідження рівня сформованості творчої особистості молодших школярів

З метою з'ясування стану сформованості творчої особистості молодших школярів нами проведено констатувальне дослідження в Дихтинецькому закладі загальної середньої освіти I-III ступенів Вижницького району Чернівецької області (4 класи).

Як було нами окреслено у першому розділі, основоположниками теорії творчості згадуються зарубіжні дослідники: Дж.Гілфорд, Е. Торренс. Вони в своїх дослідженнях пов'язували цю особистісну якість з розбіжним мисленням, яке спрямовано на вирішення проблем, що дозволяють вибір кількох нестандартних рішень та кількох правильних відповідей. Серед ефективних методів діагностики творчої особистості найбільш відомими й оптимальними виступають тести креативного мислення Е.Торренса (Torrance Test Creative Thinking – TTST) (Торренс, 1965, с.664).

Нами за основу взято критерії розвитку творчої особистості Е.Торренсом (1965), такі як:

- «продуктивність мислення (кількість висунених ідей);
- гнучкість мислення (кількість різних категорій відповідей, кількість змін аспектів предмета);
- оригінальність згенерованої ідеї (до оригінальних відносять ідеї, що відрізняються від очевидних, банальних чи міцно усталених; також враховується частота використання цих ідей);
- деталізація (визначається умінням виділяти і описувати значущі деталі при висуненні нової ідеї)» (Торренс, 1965, с.663).

Аналізуючи їх нами з'ясовано, що Е.Торренс запропонував розробки 12 тестів, згрупованих у словесній, зоровій й слуховій категорії, означивши їх як масив для творчого: словесного, наочного та вербально-слухового способу

мислення. З метою уникнення ситуації тривоги й створення комфортної творчої атмосфери вчений назвав власні методи не тестами, а просто – заняттями (Торренс, 1965, с.666).

Тести на виявлення творчої особистості відносяться до категорії загальних тестів на визначення умінь. Однак результативність інтелектуальних тестів жодним чином не є показником здатності дітей нестандартно вирішувати різні проблемні ситуації. Для якісного вирішення поставленої задачі необхідні інші не інтелектуальні здатності. Для того, щоб об'єктивно підвищити якість тестування на визначення рівня сформованості творчої особистості дитини молодшого шкільного віку, потрібно врахувати базові параметри творчого осередку: відсутність дедлайну (тимчасових обмежень); мінімізація мотиваційної сфери досягнень; відсутність конкурентної мотивації та аналізу діяльності; нівелювання жорсткого спрямування до творчості в інструктивних матеріалах до тесту.

Оскільки, сприятливі умови творчого простору надають можливості для вияву творчості, а високі результати тестування об'єктивно ідентифікують творчих молодших школярів. Проте, потрібно означити, що низькі показники тестування не завжди свідчать про брак творчості у суб'єкта, оскільки, як відомо, творчі прояви є спонтанними та не підпадають під жорстке регулювання. Діагностичні методи творчих здібностей дитини призначені для вияву фактичної ідентифікації творчих особистостей щодо конкретної вибірки на момент проведення дослідження.

Творчим особистостям притаманні такі якості:

1) незалежність суджень – власні стандарти важливіші за шаблонне мислення групи, неконформність оцінки та суджень;

2) відкритість розуму (гнучкість) – здатність повірити своїм і чужим ймовірним фантазіям, сприйнятливість по відношенню до нового та незвичного;

3) високий рівень толерантності до невизначених та невирішених ситуацій, конструктивна функціональність та активність у даних ситуаціях;

4) сформоване естетичне почуття, що проявляється у прагненні до краси (Молянко, 2004, с. 4).

Часто у даному контексті згадують специфіку «Я – концепції», яка проявляється у впевненості у власних здібностях та у силі характеру.

Для з'ясування рівня творчого мислення в дітей молодшого шкільного віку в контексті нашого дослідження було застосовано фігурний тест Е.Торренса. Означений тест вміщує два субтести «домальовування» та «закінчення малюнка» (Додаток А, Додаток Б). Діагностування проводилося на базі Дихтинецького закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів, Вижицького району Чернівецької області в 4 класах. Вибірка - 60 дітей.

Мета – визначення стану сформованості творчої особистості дітей молодшого шкільного віку, через діагностику творчих здібностей, творчої мотивації та творчих умінь.

Під час проведення тестування нами враховано, що творчість в повній, яскравій мірі проявляється тільки у комфортних для дитини умовах. Несприятливі обставини, складні функціональні умови, недобррозичлива атмосфера при випробуваннях значно знижують показники. Ця вимога є догмою у проведенні тестування творчості, тому перед тим, як діагностувати вияви творчості, ми створювали комфортне середовище для дітей молодшого шкільного віку, де вони мали можливість природно та невимушено себе почувати, не повідомляючи про перевірку. Час тестування не був обмежений, адже є дуже творчі діти та їм потрібно достатньо часу для самовираження чи деталізації малюнка, на кожен з малюнків відведено було 3-4 хвилини. Проте в процесі ми заохочували дітей молодшого шкільного віку не втрачати забагато часу. Нижче подано детальний опис діагностичного інструментарію.

Тестування Е.Торренса «Домальовування».

Мета – виявити рівень розвитку творчих здібностей, як складової творчої особистості дітей молодшого шкільного віку.

Обладнання: аркуш білого паперу (формат А4) та вирізаний з кольорового паперу овал (довжина 5-7 см), олівці чи фломастери.

Процедура проведення діагностики. Дітям молодшого шкільного віку запропоновано аркуш білого паперу, кольоровий овал та кольорові олівці або фломастери, опісля озвучується інструктивне завдання («Візьміть в руки фігуру та прикладіть її на довільне місце, за вашим бажанням, на аркуші, де хочете, після цього намалюйте малюнок так, щоб в середині нього знаходилась дана овальна фігура. Назвіть малюнок»). Для ще більшої зручності для дітей молодшого шкільного віку потрібно прикріпити, кольоровий овал липкою двосторонньою стрічкою до аркуша білого паперу. Перед тим як почати виконувати дане завдання, школярів запитують, про те, що саме вони планують зобразити. У тому випадку, якщо дитина не може дати конкретну відповідь перед виконанням малюнка, її запитують про це ще раз після завершення роботи. У випадку, коли школяр не може самостійно придумати назву витвору, можна йому в цьому допомогти, але бажано, щоб дитина хоча б орієнтовно особисто могла розповісти про зміст доробку. Ключі до обробки показників подано у Додатку А. Показники стану сформованості творчих здібностей подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

**Результати діагностичних тестів рівня розвитку творчих здібностей
дитини молодшого шкільного віку**

	Рівень	Кількість респондентів	Результати %
1	нормальний (середній)	43	47,7%
2	високий	32	35,6%
3	дуже високий	5	5,6%
4	низький	10	11,1%

Як бачимо з результатів дослідження більшості дітей молодшого шкільного віку притаманний нормальний рівень сформованості творчих здібностей, що показано на рисунку 2.1.

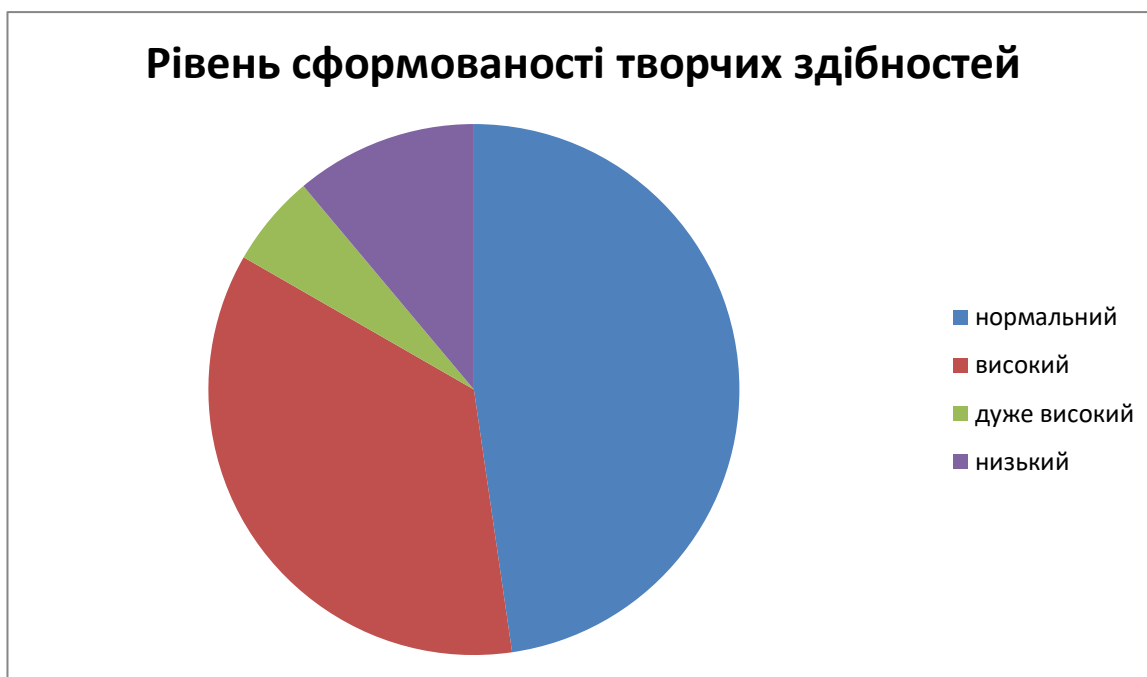

Рисунок 2.1. Результати діагностичних тестів рівня розвитку творчих здібностей дитини молодшого шкільного віку.

Наступним детально охарактеризуємо тест Е.Торренса «Закінчення малюнка».

Мета – виявити рівень розвитку творчої мотивації в дітей молодшого шкільного віку.

Обладнання: білий аркуш паперу А4, на якому простим чи чорним олівцем/фломастером зображені контури.

Процедура проведення діагностики. Учням початкових класів запропоновано для виконання завдання на вибір олівці: простий або чорний.

Інструктивні дії. «Подивіться на даний аркуш. Хтось із школярів уже розпочав малювати, але не встиг закінчити малюнок. Пофантазуйте, що саме тут може бути зображено, і закінчить, будь ласка, даний малюнок. Малюнок може бути таким, яким ви хочете його створити, абсолютно довільним. Коли закінчите малюнок – придумайте йому назву та напишіть її нижче». Важливо, що обов'язковою умовою, є те, що вчитель початкових класів не повинен втручатися в сам процес малювання і на ті чи інші можливі питання дітей відповідає, що вони мають право малювати все, що їм хочеться заманеться. Для домальовування було запропоновано 8 контурів (див. Додаток Б).

Після виконання кожного із запропонованих завдань дитину потрібно питати, що саме намальовано на цьому малюнку, проте при виникненні утруднень не наполягали жорстко на відповіді. Ключі до обробки показників проілюстровано в Додатку Б. Результати представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати діагностичних тестів рівня сформованості творчої мотивації дитини молодшого шкільного віку

	Рівень	Кількість респондентів	Результати %
1	нормальний	45	50%
2	високий	30	33,3%
3	дуже високий	6	6,6%
4	низький	9	10%

Результати діагностики стану сформованості творчої мотивації молодших школярів показали дещо вищі показники середнього рівня та нижчі низького, що представлено на рисунку 2.2.

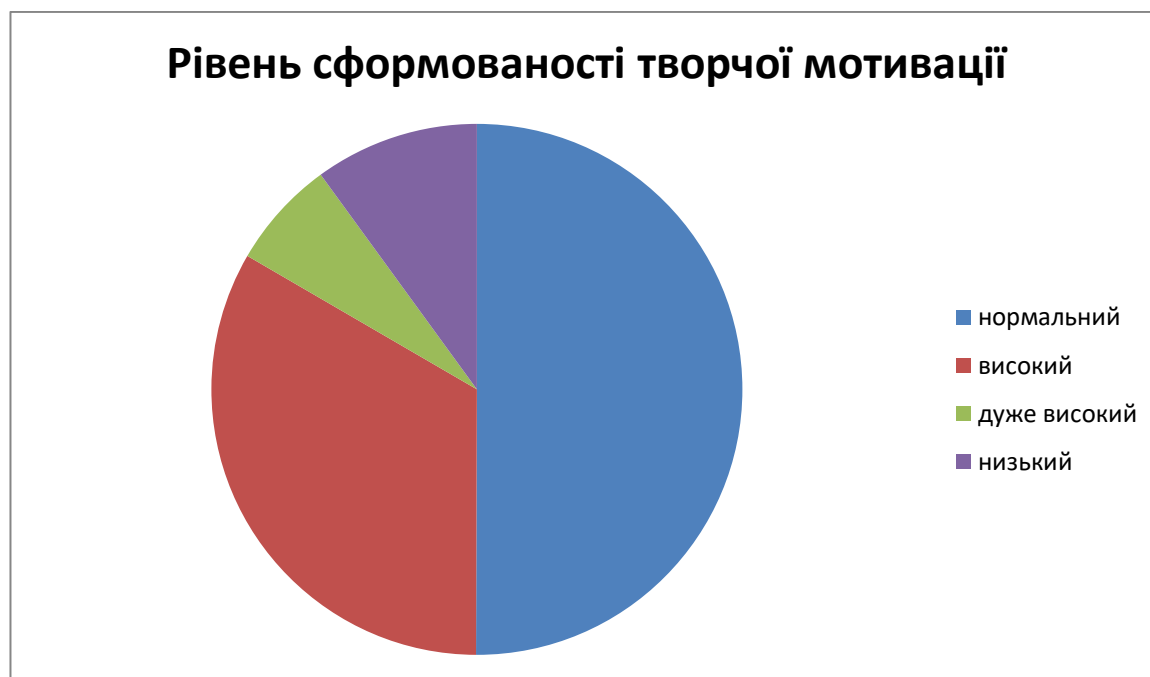

Рисунок 2.2. Результати діагностичних тестів рівня сформованості творчої мотивації дитини молодшого шкільного віку.

Задля діагностики стану сформованості творчих вмінь у молодших школярів охарактеризуємо загальні характеристики рівнів сформованості.

Критерії сформованості творчих вмінь дітей молодшого шкільного віку визначено, як:

- «мотиваційно-особистісний,
- теоретично-інформаційний,
- практично-діяльнісний,
- комунікативно-творчий» (Лук'янчук, 2019).

Охарактеризуємо їх детальніше. Отож, *мотиваційно-особистісний* критерій (показник – наявність зацікавленості безпосередньо процесом творчості; готовність до вирішення проблем творчого характеру; бажання та прагнення у самовираженні під час створення продуктів творчості) визначається ступенем сформованості мотивації по відношенню до різноманітних видів творчої роботи, передбачає прояв особистісного ставлення до творчої діяльності, усвідомлення необхідності займатися творчістю.

Наступний – *теоретично-інформаційний* критерій (показник – знання щодо сутності та специфіки проведення творчої діяльності; володіння дефінітивним апаратом з тих чи інших видів мистецтв; творча ерудиція) представляє рівень засвоєння теоретичних знань дітей молодшого шкільного віку відповідно до особливостей організації і здійснення творчої роботи, усвідомлення цілі й способів реалізації дій.

Практично-діяльнісний критерій (спроможність застосовувати засвоєні теоретичні знання у творчій практичній діяльності; здатність генерувати нові ідеї й знаходити нетрадиційні шляхи вирішення різноманітних проблемних ситуацій; спроможність продукувати різноманітні витвори творчої діяльності) визначає рівень спроможності учнів початкових класів творчо використовувати засвоєні знання в практичній діяльності. Крім цього, даний критерій спрямований на оцінку особистісних рис дітей, які спрямовані на успішне виконання творчої діяльності. В цілому, йдеться про наявність саме творчого потенціалу й реалізацію вольових зусиль дітей молодшого шкільного віку.

Цікавою характеристикою вирізняється наступний критерій – *комунікативно-творчий* (показник – бажання співпрацювати й взаємодіяти у ході творчої діяльності; здатність налагоджувати конструктивні партнерські стосунки з ровесниками під час вирішення проблем, що потребують колективного втручання; можливість докладати вольові зусилля у досягненні спільного результату), що визначається здатністю дітей до творчої партнерської взаємодії один з одним, із вчителем початкових класів під час пошуку нетрадиційних рішень у вирішенні пізнавально-творчих завдань; можливістю будувати та налагоджувати партнерські стосунки, творчо співпрацюючи в парах й групах, з метою отримання спільного успішного результату.

Варто означити, що кожний окремий критерій деталізується та розкривається через якісні показники, які і характеризують його. Як вказує М.Лук'янчук (2019), показник – це «кількісна або якісна характеристика сформованості творчих умінь (Лук'янчук, с. 105).

На онові охарактеризованих критеріїв та їхніх показників нами виокремлено три базові рівні сформованості творчих вмінь дітей молодшого шкільного віку: *високий, середній та початковий*. В свою чергу, *високий рівень* визначається сталим та стійким інтересом до творчої роботи; природною зацікавленістю й захопленістю безпосередньо творчим процесом, реалізацією творчих завдань; міцністю та глибиною знань стосовно до способів виконання творчого проєкту; здатністю створювати витвори творчої діяльності, конструктивно та толерантно вибудовувати стосунки з іншими учасниками.

Середній рівень властивий дітям молодшого шкільного віку, що в недостатній мірі зацікавлені у творчій діяльності та періодично проявляють функціональну активність в тих чи інших її видах; мають не зовсім стійкі знання з означеного виду мистецтва; демонструють утруднення в процесі створення витворів творчої діяльності; частково контактують з іншими учасниками, віддають перевагу самотійно творчо працювати.

Низький рівень характеризується повною відсутністю зацікавленості та внутрішньої потреби займатися творчою діяльністю; поверхневими знаннями

стосовно способів реалізації творчої діяльності, повною нездатністю застосовувати засвоєні знання у практично-творчій роботі; утрудненнями в міжособистісній комунікації.

Слід означити, що рівні сформованості творчих вмінь можливо визначити тільки завдяки застосуванню діагностичного інструментарію. Погоджуємо у цьому слушні погляди С.Сисоєвої (2006) у тому, що «діагностичні дослідження творчого потенціалу учнів мають бути особливим етапом менеджменту вчителів з формування творчої особистості молодшого школяра». Вчена акцентує свою увагу, що «діагностика в жодному разі не має обмежуватися лише аналізом результату діяльності, а має бути зорієнтована на мислительні операції, стратегії пізнання, які допоможуть досягнути цих результатів» (Сисоєва, 2006).

Для діагностики рівня творчих вмінь дітей молодшого шкільного віку у відповідності з *мотиваційно-особистісним критерієм* нами підібрано комплекс діагностичних методик, таких як: анкету «Інтереси дітей», тест стосовно виявлення рівня усвідомлення актуальності та значущості, особистісної зацікавленості в оволодінні творчими вміннями; тест на вияв прагнень до самовираження. В цілому, в анкеті «Інтереси дітей» передбачено відповіді на такі питання: «Чи у тебе є бажання створювати щось нове, нестандартне?», «Чи любиш Ти брати участь у виховних заходах з художньої самодіяльності (концерти, конкурси, свята)?», «Як часто і чи часто відвідуєш разом з батьками театри, музеї, фото виставки, кінотеатр?».

Для діагностики рівня сформованості творчих вмінь дітей молодшого шкільного віку у відповідності з *теоретично-інформаційним критерієм* нами було запропоновано молодшим школярам означені діагностичні методи: «Види мистецтва», «Засоби мистецтва»; анкети-опитувальники «Що я знаю про мистецтво?».

Перелік тестових питань поданий в додатку В.

Для аналізу рівня творчих вмінь дітей молодшого шкільного віку за практично-діяльнісним критерієм респондентам запропоновано окремі

діагностичні методи: «Застосування предметів», «Класифікація»; гра «Чарівне коло». Безпосередньо, тест «Застосування предметів» орієнтований на визначення спроможності учнів використати засвоєні знання в практично-творчій діяльності для вирішення тих чи інших проблем, нестандартних ситуацій. У ньому передбачено вигадування певної кількості призначень нетрадиційного використання звичних предметів. Таке тестування допомагає дати оцінку продуктивності виконання завдання, гнучкості та оригінальності мислення респондентів. Творчі вміння згідно з комунікативно-творчим критерієм нами продіагностовані за допомогою анкети «Визначення проявів індивідуалістичної спрямованості в процесі творчої діяльності» (за С. Бардою, Л. Московець), проєктивної методики «Картина світу» (Біла, 2013, с.6).

Після застосування поданих діагностичних тестів рівня розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку, ми отримали констатувальні результати представлено в таблиці 2.3.

Отримані показники засвідчують, що меншість дітей молодшого шкільного віку володіють високим рівнем сформованої творчої особистості – 9%. Основна частина молодших школярів показала нормальний (середній) рівень – 47%, менша – мають дуже низький рівень розвитку творчої особистості – 11%. Дані проведеного констатувального дослідження проілюстровані в діаграмі 2.3.

2.3. Рівень сформованості творчої особистості дітей молодшого шкільного віку.

Проаналізувавши результати констатувального дослідження, важливо, на нашу думку, окреслити характеристику рівнів розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку, а саме: нормальний, високий, дуже високий, низький.

Означимо характеристику даних рівнів відповідно до особливостей реалізації системи виховної роботи в початковій школі.

Отож, дітям молодшого шкільного віку з *дуже високим і високим рівнем* розвитку творчої особистості властиві: адекватна, висока працездатність; прояви особистої ініціативи, максимальна автономія та самостійність під час вирішення завдань творчого характеру; генерування та оригінальність ідей, творчих проєктів; швидке й міцне засвоєння нового пізнавального матеріалу.

В учнів початкових класів із *нормальним (середнім) рівнем* розвитку творчої особистості простежується середній рівень працездатності; ініціативності після спрямування вчителя початкових класів на виконання задачі, часткове переключення уваги; під час вирішення творчого завдання вони епізодично радяться з вчителем, друзями, батьками, невимушено поєднують продуктивну та творчу діяльність, достатньо фантазують, але в ідеях відсутній цікавий елемент новизни; не зовсім впевнені при генеруванні новітніх ідей.

Діти молодшого шкільного віку з *низьким рівнем* розвитку творчої особистості вирізняються низьким рівнем працездатності; повною безініціативністю стосовно висунення ідей; розсіяною увагою; репродуктивною діяльністю; труднощами під час засвоєння пізнавального матеріалу; копіювання ідей товаришів (Ожиганова, 2001, с. 76).

Результати констатувального дослідження дали підстави для обґрунтування організаційно-методичного забезпечення, з метою підвищення рівня розвитку творчої особистості молодшого школяра.

2.2. Реалізація форм, методів виховної роботи для розвитку творчої особистості молодшого школяра

Реформа початкової освіти співпадає з потребами виконання на якісному новому рівні соціального запиту щодо формування майбутнього покоління громадян з новими якісними особистісними характеристиками: активні, відповідальні, толерантні, готові навчатися впродовж всього життя, фінансово грамотні, підприємливі, творчі. Ці риси є важливою умовою перспектив розвитку державності, економіки країни в цілому.

Основою для такої трансформації є створення якісної системи освіти. Саме тому значимими та актуальними стають широкі за своїм масштабом інноваційні процеси, які відбуваються у системі освіти. По перше нагальною потребою виступає перехід в освітньому процесі від традиційного, пасивного накопичення знань до вмотивованого засвоєння дітьми молодшого шкільного віку технологій здобуття наукової інформації та компетентностей.

Модернізація форм та змісту загальної середньої освіти уже успішно розпочалася з початкової школи. У сучасному закладі загальної середньої освіти, задля реалізації ключових компетентностей концепції Нової української школи, вчителі початкових класів у своїй викладацькій діяльності отримали можливості застосовувати різноманітні шляхи і засоби розвитку творчої особистості школяра. Функції вчителя Нової української школи полягають в його умінні організувати та провадити компетентнісне навчання, забезпечувати інтегрованість змісту (внутрішньо предметної й міжпредметної) на базі ключових компетентностей, не лише шляхом механічного об'єднання навчальних предметів, а взаємопроникнення змісту освіти у сенситивні періоди навчання, особливостей засвоєння нової пізнавальної інформації тощо. Таким чином, компетентнісний підхід виступає містком, що поєднує заклад освіти з реальним життям і тими запитами та потребами, які ставить перед собою людина, яка здатна забезпечити життєвий успіх в суспільстві.

У Концепції Нової української школи враховані індивідуальні й вікові особливості фізичного, психічного та розумового розвитку дитини молодшого шкільного віку. З урахуванням даного феномену забезпечено впровадження двоциклової організації освітнього процесу на рівні початкової загальної середньої освіти. Початкова освіта в Новій українській школі розподілена на два фактичні цикли: адаптаційно-ігровий (1-2 класи); основний (3-4 класи).

Заклад загальної середньої освіти – це те середовище, де здобувачі освіти проєктують власне майбутнє, враховуючи особисті можливості. Завдання педагога, у нашому контексті, вчителя початкових класів – навчити їх компетентно та продуктивно діяти в нестандартних ситуаціях новизни і невизначеності (адже наше життя динамічне, все дуже швидко змінюється, і те, що було потрібним вчора, на сьогоднішній день може виявитись абсолютно некорисним). Нам повсякчас необхідно бути гнучким, мобільним, встигати за плином світу, який постійно та неодмінно змінюється. З'являються все нові й нові виклики, запити, як наслідок – освітні технології, навички (skills) й знання швидко старіють (Губенко, 2007, с. 65).

Р.Кійосакі справедливо стверджує про те, щоб «встигнути за змінами, вам кожні півтора року доведеться вчитися всього практично заново. Те, чого Ви навчилися, важливо, але набагато важливіше те, наскільки швидко Ви можете перевчитися, змінитись і пристосовуватися до нової інформації» (Боднар, 2021).

Більша частка менеджерів успішних світових компаній уже відчули міць та силу даного підходу, відчули значущу потребу у творчих співробітниках, що здатні помітити найменші зміни в навколишньому світі. «Творчість», «творчий підхід», «творча особистість», «творчі успіхи», «спосіб мислити творчо», «прояви креативності» – ці терміни в сучасному суспільстві виступають ознаками професіоналізму. Творчість – це розвинені творчі здібності людини, які засвідчують готовність особистості до продукування та генерування принципово нових ідей, що різняться від традиційних або прийнятих шаблонних схем мислення. Головна мета шкільної освіти реалізується у

розвитку дитини молодшого шкільного віку, як *творчої особистості* шляхом набуття компетентностей та включення її в різноманітні види діяльності: навчання, виховання, пізнання, комунікації. Головне, на нашу думку, – не дати одну догматичну відповідь на запитання, головне – спрямувати на дорогу самостійних пошуків потрібних відповідей. Основне завдання полягає у створенні умов для розвитку творчої особистості, яка здатна генерувати оригінальні, нестандартні ідеї в умовах вирішення або постановки нових проблемних ситуацій, володіє вміннями відмовлятися від шаблонних способів мислення.

Творчою особистістю можна назвати ту людину, яка позбавлена стереотипного мислення. Стереотип (шаблон) обмежує рамками, де майже не можливо знайти нову відповідь. Тому саме ми акцентуємо сьогодні увагу на необхідності створення ефективних умов та організаційно-методичного забезпечення задля розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку. В цілому для розвитку творчості у молодших школярів необхідно надавати учням потрібні матеріали для занять й можливість продуктивно та творчо працювати з ними, заохочувати формування творчих інтересів дітей; необхідна також прояв внутрішньої свободи, розкнутості.

Для розвитку творчих здібностей дитини молодшого шкільного віку, за переконаннями вчених, потрібно забезпечити певні умови:

- позитивний зразок творчої поведінки (зокрема на розвиток творчих здібностей ефективно впливає спілкування дітей молодшого шкільного віку з дорослими людьми, що наділені креативними здатностями;
- створення сприятливих організаційних умов у наслідуванні творчої поведінки;
- соціальне підтримка творчої поведінки дітей молодшого шкільного віку (Воробйова, 2014).

Отож, за свідченнями більшості вчених, творчість піддається розвитку. Серед факторів, що характеризують розвиток творчих здібностей молодших школярів, першорядна роль належить вчителю, неповторності та унікальності

його індивідуальності. Адже саме від його прагнення до фахового самовдосконалення, особистісного успішного зростання, наявності у педагога професійно значимих рис (особиста креативність, ініціативність, самостійність, самоповага, відповідальність, рішучість, впевненість у своїх силах), володіння вчителем сучасними здобутками педагогічної науки, інноваційними методами й технологіями розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку залежить успішність розвитку творчості (Волошина, 2013, с. 8).

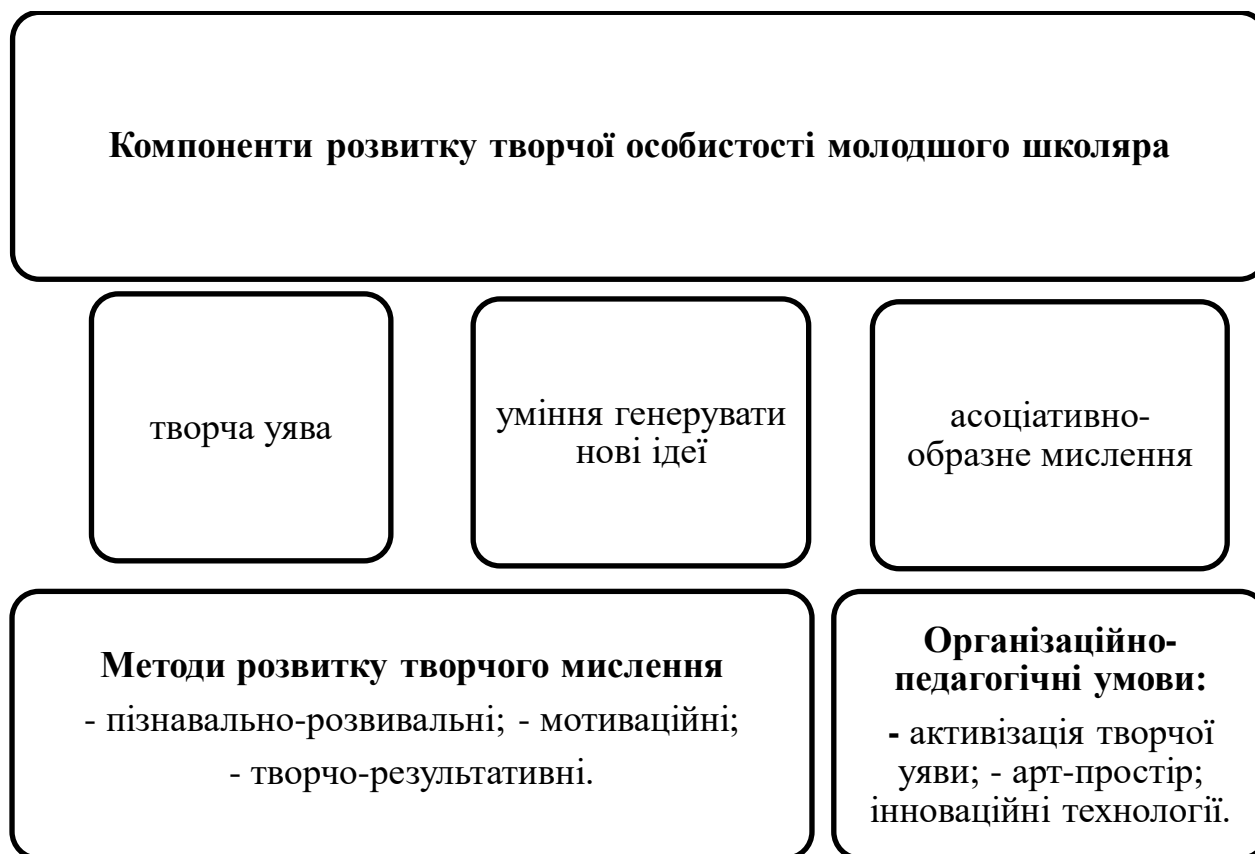
Таким чином, важливою умовою вирішення проблеми формування творчої особистості є виховання вчителем власної творчості. Для того, щоб розвивати творчі здібності дітей молодшого шкільного віку, учитель сам має стати творчою особистістю, прагнути до подолання в собі сил інерції, шаблонного мислення, формальності у викладацькій діяльності. Крилатий китайський афоризм засвідчує: «Якщо ви будете продовжувати робити те, що завжди робили, ви матимете те, що маєте».

Проаналізувавши методичні джерела, нами запропоновано орієнтовну структуру розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку у системі виховної роботи, що складається з трьох складових:

Перша складова – характеризується *компонентами розвитку творчої особистості*, зокрема: творчою уявою, умінням генерувати нові ідеї і обговорювати їх, асоціативним-образним мисленням.

Друга складова – презентується *методами формування творчого мислення*, у контексті дослідження нами виокремлені: група мотиваційний методів, пізнавально-розвивальні методи та творчо-результативні.

Третя складова – визначається *організаційно-педагогічними умовами реалізації розвитку творчої особистості молодших школярів*, що виявляються в активізації творчої діяльності; організації арт-простору; використанні інноваційних технологій в системі виховної роботи (див. рис. 2.4).

2.4. Структура розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку.

Творчі здібності більше, а ніж інтелектуальні визначаються чинниками навколишнього середовища. Креативним творцем, як і мудрим мислителем, не народжуються, усе в цілому залежить від того, які можливості надає нам простір для реалізації творчого потенціалу, який тою чи іншою мірою притаманний кожному з нас. Звичайно, на цю здатність безпосередньо впливає комунікація з дорослими, що володіють розвиненими здібностями, тоді як спілкування з людьми з низьким рівнем інтелектуальних здібностей, які не наділені такими талантами, призводить до протилежного ефекту (Волошина, 2013).

Творчість виступає важливим чинником успіху в наукових та бізнесових колах, а також у сферах, що традиційно вважаються «художніми», тому дитина молодшого шкільного віку, яку заохочують до творчості, матиме потужний та гарний старт у будь-якому напрямку. Загально відомо, що ще задовго до того, як дитина обирає кар'єрну дорогу, вона одягає на себе ролі та статуси героїв

сюжетно-рольових ігор. Творчі проєкти і сюжетно-рольові ігри розвивають впевненість та здатності вирішувати проблеми – дві головні риси, що, безумовно, виступають важливими для успіху в навчанні та для того, щоб добре співпрацювати з іншими людьми. Творча діяльність також сприяє розвитку критичного мислення, оскільки дитина молодшого шкільного віку вчиться розбивати більш масштабне бачення на послідовність кроків, що їй потрібно зробити, щоб досягти результату.

Дослідники з мистецької освіти зазначають, що творчість у перші роки навчання в закладі загальної середньої освіти найкраще розквітає в атмосфері ентузіазму та доброзичливої атмосфери. Творчий вид мислення формується, коли молодші школярі роблять вибір та вирішують доступні логістичні проблеми. Вчителі можуть сприяти, залучаючи дітей до мозкового штурму разом, пропонуючи, при цьому, конкретну, а не занадто загальне заохочення у вигляді похвали та допомагаючи учням проаналізувати кроки, які їм необхідно зробити, щоб завершити проєкт. Крім того, за переконаннями вчених, педагоги, що наглядають, мають сидіти склавши руки та дозволити молодому творцю розвивати особисті ідеї. При розкритті оптимальних форм розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку у системі виховної роботи ми виходили з теоретичного аналізу вивчення творчості, як феномену.

Так, Д.Богоявленська розкрила поняття «інтелектуальний охоплення», як індивідуальні досягнення, в тому числі й творчі, що визначаються насамперед рівнем загальних інтелектуальних здібностей. Високий рівень інтелекту виступає передумовою творчих успіхів, але чи досягне особистість своєї творчості, залежатиме від її вмотивованості та компетентності (Дмитренко, 2006, с. 21).

У рамках розкриття структури розвитку творчої особистості у дітей молодшого шкільного віку в системі виховної роботи, нами окреслено ряд завдань, з метою розвитку творчих здібностей, а саме:

1. Розвиток в дітей молодшого шкільного віку потреби у пізнанні навколишнього середовища, пізнавальна активність, допитливість.

2. Формування в молодших школярів уяви й фантазії.

3. Розвиток особливостей творчого мислення в дітей молодшого шкільного віку, як мобільність, гнучкість, швидкість, відповідальність, акуратність, оригінальність згенерованих ідей.

Враховуючи індивідуально-вікові, психологічні особливості молодших школярів, в системі виховної роботи акцент має будуватися на ігровій діяльності, задля того, щоб процес розвитку творчої особистості дітей залишався непоміченим для них, включаючи здобувачів освіти в активні види виховної діяльності.

Першою *організаційно-педагогічною умовою визначено активізацію творчої діяльності*. Реалізація означеної умови має базуватися на основних принципах розвитку творчості, розроблених науковцями. Зокрема, говорячи про свободу у творчості, вчені та педагоги-практики висувають розбіжності в одному аспекті даної проблеми: свобода та дисципліна (творчість та старанність).

На думку О.Кучерявого (1998), якщо «ви заохочуєте творче мислення та навчання з власної ініціативи, якщо ви приймаєте різні підходи до проблеми та маніпулюєте об'єктами та ідеями, якщо ви навчитесь мислити самостійно, а не групуватись, і терпіти чужі ідеї, тоді немає проблеми дисциплінованості. Адже дисципліна приходить природно, коли в учнів початкових класів є можливість проявляти творчість. Як відомо, авторитет вчителя, готовність наслідувати йому, «довіра старанності» має особливе значення для учнів початкових класів, тому творчість педагога є передумовою успішного завершення учнем етапу наслідування у розвитку творчості» (Кучерявий, 1998)

В.Павленко вказує, що для ефективного розвитку творчості слід забезпечити умови, а створення окреслених умов залежить від вчителя. Проте роль педагога у цьому процесі не обмежується тільки створенням сприятливого психологічного мікроклімату. Вона полягає ще й у тому, щоб активно допомогати дитині молодшого шкільного віку у розвитку її творчої особистості,

використовуючи надихаючий, консультативний, підтримуючий стиль спілкування.

Отож вчені вважають, що розвиток творчої особистості стане можливим, якщо будуть створені такі базові умови:

- сприятлива атмосфера задля розвитку творчості;
- сприяння вільному розвитку різноспрямованого, критичного мислення;
- збагачення середовища дитини молодшого шкільного віку різними новими об'єктами для розвитку її пізнавального інтересу.

О.Митник, з психологічної точки зору стверджує, що для розвитку творчої особистості потрібні сприятливі умови:

- не обмежувати свободу поведінкової сфери;
- застосування форм, методів та прийомів для розвитку творчого мислення;
- наслідування творчих взаємовідносин (Митник, 2013, с. 57).

За нашими переконаннями, саме в початковій школі повинні бути забезпечені ефективні умови для всебічного розвитку дітей, для розкриття і розвитку їхніх нахилів та здібностей. Дотримання означених вимог в поєднанні з відповідною розвивальною атмосферою в системі виховної роботи, де учитель виступає модератором творчої діяльності, готовий допомогти кожній дитині, зміцнює віру в можливості здобувачів освіти.

До основних складових творчої взаємодії вчителя та учнів В.Павленко (2015) відносить: «подачу навчального і розвиваючого матеріалу в широкому контексті, використання метафор, аналогій для встановлення холістичних (ціннісних) зв'язків, зміна видів діяльності, варіювання темпу заняття, демонстрація впевненості, заохочення учнів до активної, емоційної взаємодії» (Павленко, с. 153).

Важливу роль у розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку в системі виховної роботи відіграє наслідування школярами творчої діяльності вчителя. Вчитель початкових класів має володіти такими

творчими можливостями, як: креативна уява і мислення, розвинені почуття і високий рівень працездатності.

Е.Торренс (1965) першим вказав на те, що «причиною гальмування креативної діяльності учнів є неправильна позиція вчителя» (Торренс, с. 667). Отож, вчений виробив вимоги до поведінкової сфери учителів, щоб вони могли якнайкраще допомогти дітям розвинути творче мислення: відкритість питань дітей.

Погоджуючи вищезазначені теоретичних положення, варто дотримуватися здійснення ряду кроків у активізації творчої діяльності дітей молодшого шкільного віку в системі виховної роботи, зокрема на позакласних заняттях у межах реалізації структури розвитку творчої особистості. Вчителю варто сприймати навіть дивні, за його бачення, питання та спокійно, адекватно реагувати на них; незвичайні ідеї, що виникали в процесі заняття підтримувати, не критикувати; надавати дітям можливість відчувати, що кожна окрема ідея є дуже важливою та цінною; сприяти генеруванню оригінальних ідей, допомагати озвучувати оригінальні ідеї; забезпечувати можливість для реалізації нових ідей на практиці; показувати власний приклад творчого підходу у вирішенні нестандартних проблем; дозволяти дітям активно задавати запитання.

Друга організаційно-педагогічна умова розвитку творчої особистості – створення арт-простору. Створення в класній кімнаті творчого середовища передбачає: виховання в дітей молодшого шкільного віку поваги до почуттів і емоцій іншого учасника партнерської творчої взаємодії, розвитку емпатії; надання можливості творчого розвитку. Результатом забезпечення творчого середовища виступає розвиток особистісних рис, необхідних для творчої діяльності дітей молодшого шкільного віку. Важливою умовою розвитку творчості учнів у освітньому процесі є формування самостійності, адже творча діяльність дитини передбачає самостійне створення нових, оригінальних витворів. Тому, використовуючи означену умову, варто звернути увагу на дизайн класу, де молодші школярі проводять левову частину часу під час та

після уроків. Одну зі стін класної кімнати варто обладнати для творчості дітей, де вони зможуть безперешкодно малювати або клеїти аплікації прямо на поверхню стіни. Важливо створити куточок творчості, де знаходяться: розмальовки, олівці, фарби, кольоровий папір, пластилін тощо. Кожна дитина повинна мати можливість підійти та створити особистий креативний продукт мистецтва в будь-який час, за бажанням. Поряд з цим, доречно створити виставку творчих робіт дітей молодшого шкільного віку, де кожна дитина може помилуватися своїми досягненнями, порівняти з іншими роботами, проаналізувати. Варто, в рамках утворення арт-простору реалізувати релаксаційний арт-куточок (природні матеріали: крупи, пісок, каміння, жолуді, шишки. Цікавим та сприятливим психологічно виступає прийом використання музичного фону (класична музика, звуки природи).

Третя *організаційно-педагогічна умова – використання інноваційних технологій в системі виховної роботи*. Реалізацією цієї умови виступають інноваційні інтерактивні технології (групова, проектна робота). Основне місце в творчості має займати самостійна виробнича діяльність дітей молодшого шкільного віку, що спрямована на отримання якісно нового результату. Відповідно до вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, їхня інноваційна дизайнерська робота спрямовується не стільки на технічні рішення, скільки на вирішення реальних практичних проблем (розгадування загадок, власноручне виробництво ігор, написання казок, метафор, прислів'їв; аналіз та опис нових характеристик об'єкта і його практичне використання; виробництво різноманітних іграшок, рукоділля (Барко, Панок, 2000).

Отож, задля ефективного розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи нами запропоновано орієнтовну структуру, де означено організаційно-педагогічні умови, методи та форми розвитку творчої особистості.

2.3. Методичні рекомендації щодо розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи

Загально відомо, симфонія творчості забезпечується у підборі нових, нестандартних, оригінальних форм, методів, прийомів та засобів в системі виховної роботи, розробкою цікавих творчих індивідуальних завдань для дітей молодшого шкільного віку, які спрямовані на формування творчої уяви, критичного творчого мислення й творчих навичок читання та письма.

З метою розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку варто використовувати методи розвитку творчої мотивації. Зокрема, серед низки найкращих методів відзначимо неоціненний вплив літератури, музики, мистецтва та природного середовища на розвиток творчої особистості молодшого школяра. Провідне місце у творчій реалізації займає самостійна виробнича діяльність дітей молодшого шкільного віку, що орієнтована на отримання нового результату.

До ефективних *методів розвитку творчої особистості молодшого школяра* віднесемо в більшій мірі *художню літературу*, колективне, групове, парне читання, наприклад улюбленої казки, обговорення прочитаного твору. В процесі читання або прослуховування аудіо казок, реальних розповідей, молодші школярі уявляють довільну сцену та вимальовують персонажів, казковий або реальний світ історій, розповідей, казок ніби оживає. Саме тому казки й оповідання слугують відмінним засобом розвитку творчої уяви, як результат творчої особистості молодшого школяра.

Ефективним засобом, на нашу думку, виступають *фільми*, жваве обговорення і аналіз переглянутих відео з точки зору кожного учасника. Вкрай важливо, щоб молодший школяр вбирав в себе, емоційно переймався цінністю сюжетів та мудрістю висновків тої чи іншої переглянутої історії (жваве обговорення кульмінаційних сцен з книг і фільмів, придумування альтернативного завершення (кінцівки); створення своїх авторських історій, розповідей; перевтілення у героїв та персонажів книг, фільмів, гра, з використанням вигаданого сценарію; читання проілюстрованих книг із

детальним аналізом ілюстрацій; словникова робота: нові терміни, назви цікавих історичних подій, місць, про які йдеться в оповіданнях.

Серед *оптимальних методів розвитку творчої особистості молодшого школяра* в системі виховної роботи відзначимо цінність *прогулянок на свіжому повітрі*. Прогулянки чи екскурсії до найближчого парку або озера, річки сприяють дослідницькій діяльності дітей у природі, орієнтують на творче використання та збір природних матеріалів. В додатку Д нами подано орієнтовну тематику виховних занять, з метою розвитку творчої особистості, та їхній короткий зміст.

Отож, окреслимо орієнтовні *методичні рекомендації*, з метою розвитку творчої особистості молодшого школяра:

1. Усі види діяльності повинні носити ігровий характер, інакше кажучи бути цікавими для дітей молодшого шкільного віку.

2. Позитивна мотивація дітей, бажання брати добровільну участь в заняттях-іграх.

3. Психологічна обстановка має бути доброзичливою, максимально сприятливою, з метою розвитку творчого мислення, творчої уяви, фантазій, зняття психологічних блоків в дітей молодшого шкільного віку.

4. Між вчителями й дітьми має бути налагоджений контакт, взаєморозуміння і взаємодовіра. Діти не повинні остерігатися вчителя, його безапеляційної оцінки чи дій. Вчителю потрібно правильно налаштувати молодших школярів на творчу самореалізацію, щоб вони не боялися зробити помилку або сказати щось неправильно. Чим вільніше й розкутіше будуть відчувати себе діти в процесі взаємодії, тим більших успіхів у розвитку творчої особистості можна домогтися.

5. Уникали звичних шкільних оціночних суджень стосовно результатів, виробів, вправ, постійно підігрівати загальний творчий позитивний емоційний настрій, використовуючи надихаючий та консультативний стиль спілкування: «Ви розумнички! Всі дуже добре впоралися з завданнями!», «У вас чудово все виходить!».

6. Уникати порівняння творчих напрацювань однієї дитини з доробками іншої, оскільки це деструктивно впливає на самооцінку дитини.

Таким чином, дотримання означених методичних рекомендацій сприятиме, на нашу думку, розвитку творчих здібностей, творчої мотивації та творчих умінь дітей молодшого шкільного віку, і як результат творчої особистості молодшого школяра.

Зауважимо, що для розвитку творчої особистості дітям молодшого шкільного віку конче необхідно якомога більше отримувати знань з навколишнього середовища в процесі вирішення тих чи інших творчих завдань.

Для початку радимо використовувати ті види творчої роботи, з якими молодший школяр вже ознайомлений, що по душі дитини. Звичайно це – ігрова діяльність, різні види конструювання, малювання, театралізація дитячих улюблених казок, цікаві пізнавальні та розвивальні завдання з геометричним матеріалом, досліди та експерименти. Чітко усвідомлюючи зацікавленість молодших школярів до тої чи іншої форми роботи, слід намагатися створити та підтримувати таку атмосферу творчої самореалізації, від якої дитина молодшого шкільного віку була б у щирому захваті.

Посеред традиційних напрямків розвитку творчої особистості молодшого школяра як самовдосконалення, самостійність, розвиток пізнавальної активності, необхідно виокремити використання застосування у роботі з дітьми молодшого шкільного віку найрізноманітніших *творчих завдань інтелектуального, розвивального, пізнавального спрямування*. Тому у вчителю початкових класів у педагогічній діяльності варто, на нашу думку, використовувати *методи, що дають можливість ефективно сприяти стимулюванню розвитку творчого мислення молодших школярів*. Застосування *творчих завдань* різного характеру буде ефективнішим, коли їх реалізація використовується регулярно, при умові об'єднання в певну систему. Під поняттям «*система творчих завдань*» ми розуміємо комплекс вправ, що підпорядковані спільній дидактичній меті, змістовій лінії навчального предмету, побудований із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей

молодших школярів. Для ефективного розвитку творчої особистості молодшого школяра рекомендуємо застосовувати наступні методи, технології :

1. *Гра*. Безперечно, реалізований метод гри – перша природна можливість показати та проявити себе, самоідентифікуватися, виразитись та самоствердитись. В ігровій діяльності молодші школярі не лише відображають, імітують події з реального життя, а й перебудовують та структурують його. Таким чином, гра розкривається як творча діяльність, в якій наочно продемонстрована комбінуюча дія уяви дитини. Тому варто використовувати розвивальні ігри як ефективний метод в системі виховної роботи.

Пізнання світу знань через гру ефективно формує пам'ять, сприймання, увагу, уяву, пізнавальний інтерес, допитливість, розвиває уміння знаходити закономірності, аналізувати, класифікувати й систематизувати навчальний матеріал, знаходити помилки, стимулює лідерську активність молодших школярів, спонукає до проявів ініціативи. Організовувати різноманітні *конкурси, вікторини*: лото (літературне, математичне), аукціон засвоєних знань, «відкритий мікрофон», «правдиве-хибне твердження», «плутанина», складання тестів, кросворди, ребуси, анаграми тощо. У вирішенні проблемних ситуацій слід використовувати групові та індивідуальні завдання випереджувальної дії, що стимулюють молодших школярів до пошукової та аналітичної діяльності. Дітям молодшого шкільного віку цікаво конструювати звітні презентації самостійно, оскільки виникає конкурентне середовище змагання – чия краща. Публічний захист презентацій – це не тільки звітність про проведену дослідницьку роботу, а й обмін думками, переконаннями, збагачення досвіду, цікаві знахідки, інтерактивне живе спілкування, партнерська взаємодія та якісне засвоєння необхідного навчального матеріалу. Займаючись підготовкою повідомлень в групах, молодші школярі використовують певні нотатки, записи, звертають увагу на значення художніх мовних засобів у висвітленні питання (опис, деталі, порівняння). Так і забезпечується партнерська співпраця між вчителем та молодшими школярами.

2. Інтерактивні методи навчання. Для забезпечення розвитку творчої особистості молодших школярів, на думку О.Пометун (2007), потрібно застосовувати в системі виховної роботи інтерактивні технології. Головна особливість реалізації інтерактивних технологій – використання власного досвіду молодших школярів під час вирішення проблемних завдань. У процесі інтерактивного навчання школярі навчаються бути толерантними, відповідальними, демократичними, з повагою спілкуватися з однокласниками, поважати думку кожного, творчо та критично мислити, приймати виважені рішення (Пометун, 2007).

У системі виховної роботи варто застосовувати такі інтерактивні технології: «мозковий штурм» або «мозкова атака», «шість капелюхів», «коло ідей», робота у групах, «стілець автора», метод «прес», «навчаючи – навчаюсь», метод дискусії. Застосування окреслених педагогічних технологій ефективно впливає на розвиток творчої особистості молодшого школяра, підвищення успішної траєкторії руху кожної дитини, адже дають можливість залучити всіх учасників до тематичного обговорення, що, в свою чергу, сприятиме формуванню критичного мислення, мовлення, творчого підходу. Молодші школярі в процесі творчої співпраці набувають навичок колективного пошуку рішень, мають можливість брати активну участь у взаємонавчанні, передачі та отриманні досвіду.

Отож, інтерактивні методи дають змогу швидко акумулювати пошуково-пізнавальну діяльність молодших школярів, максимально розкривають їх творчі здібності, таланти, що сприяє розвитку творчої особистості.

Використання *мультимедійних технологій у поєднанні з інтерактивними методами* є однією із найактивніших форм розвитку творчої особистості молодшого школяра. Завдяки застосуванню мультимедійних та інтерактивних технологій відбуваються позитивні зміни в системі виховної роботи, в центрі якої – особистість молодшого школяра, а головною ціллю стає розвиток його творчих, інтелектуальних здібностей, пізнавального інтересу та активності, засвоєння моральних цінностей. Важливо не забувати про роль

особистості вчителя початкових класів, а творчі презентації – чудові додаткові помічники, що вивільняють час для тісної творчої взаємодії вчителя і учнів, дозволяють цікаво провести виховну справу.

3. Технологія критичного мислення є важливим чинником розвитку творчої особистості молодшого школяра. Адже, коли дитина молодшого шкільного віку приходить до школи, переживає процес адаптації до тих чи інших видів і форм роботи, з якими їй доведеться стикатися у дорослому житті. І цей адаптивний процес відбувається за умов комунікативної діяльності та злагодженої співпраці. Саме тому для розвитку мовленнєвих вмінь, формування творчого мислення сприятимуть такі форми як: *«Крісло автора»* (цікава інтерактивна творча форма, коли молодші школярі за бажанням мають можливість сісти у своєрідне «крісло автора» і розповісти про щось цікаве, наприклад про свою родину, друзів, знайомих або епізод зі свого власного життя, характеристику свого імені). Доцільно використовувати, з метою розвитку творчої особистості форму *«Опиши (намалюй) навпаки»* (вчитель демонструє сюжетний малюнок, а учні по групах описують його, при цьому замінюючи основні деталі, їх ознаки, дії, предмети на діаметрально протилежні).

4. Стратегія комбінаторних дій. Використання даної форми за допомогою таблиць-тренажерів ефективно впливає на розвиток творчої особистості молодшого школяра. До прикладу, гра *«Утвори слово»*.

5. Формування розумових операцій – ефективний метод розвитку творчого мислення молодшого школяра, оскільки розвиток творчої особистості неможливий без формування розумових операцій. Доцільно використовувати в даному контексті таку форму розвитку уяви, як *«Морфологічний аналіз»*. Мета застосування означеного методу полягає в тому, щоб розвивати у молодших школярів вміння формулювати велику кількість різних відповідей у межах однієї заданої теми; створювати належні умови для оцінювання дитиною молодшого шкільного віку отриманих ідей; вчити деталізувати найбільш

ймовірні та продуктивні. (до прикладу, потрібно заповнити таблицю, згодом можна вибрати взяти деякі ознаки та придумати фантастичну тварину).

6. «Думай про інше» – інтерактивний метод, використання якого базується на тому, що багато винаходів у реальному житті мають «аналоги» у природному світі. До прикладу, літак схожий з птахом, човен, в свою чергу, – на рибу. Щоб це побачити – необхідно вміти спостерігати, фантазувати стосовно схожості різних предметів.

7. «Інформаційний конверт» характеризується добіркою цитат, крилатих висловлювань науковців, відомих людей, літературознавців, вчених, філософів, на обрану тему, та чи інша історична довідка, тлумачення понять, слів. Розумовий розвиток молодшого школяра безпосередньо залежить від того, наскільки системно він бере участь у продуктивних формах діяльності. Зокрема кожна продуктивна діяльність характеризується вмінням планувати, тобто в першу чергу уявляти та проектувати образ того, що створюється, а згодом втілювати його на практиці. Для цього необхідне не формальний, а творчий підхід, продумане, усвідомлене розумне засвоєння та застосування педагогічного досвіду.

Таким чином, ми визначаємо розвиток творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи як наскрізний комплекс системних, взаємопов'язаних й взаємозумовлених компонентів (виховна мета, творчі цілі, виховні завдання, суб'єкти, виховна творча діяльність та спілкування, партнерська взаємодія, творчий кадровий потенціал, творчий життєвий простір), який складається в цілісну соціально-педагогічну структуру й забезпечує в процесі свого функціонування і розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію творчої особистості молодшого школяра, його життєздійснення у фізичній, психічній, соціальній і духовно-моральній сферах.

Висновки до 2 розділу

У другому розділі кваліфікаційної роботи нами проведено констатувальне дослідження з метою визначення рівня сформованості творчої особистості молодших школярів та обґрунтовано організаційно-методичне забезпечення розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи, яка виступає наскрізним вектором освітнього процесу початкової школи.

Отримані показники констатувального дослідження засвідчили недостатній рівень розвитку творчої особистості молодшого школяра, що дало підстави для обґрунтування організаційно-методичного забезпечення, з метою підвищення рівня розвитку творчої особистості молодшого школяра.

Охарактеризовано орієнтовну структуру розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку у системі виховної роботи, що складається з трьох складових (компоненти розвитку творчої особистості (творча уява, уміння генерувати нові ідеї і обговорювати їх, асоціативно-образне мислення); методи формування творчого мислення (група мотиваційний методів, пізнавально-розвивальні методи та творчо-результативні); організаційно-педагогічні умови реалізації розвитку творчої особистості молодших школярів (активізація творчої діяльності; організація арт-простору; використання інноваційних технологій) в системі виховної роботи.

Розкрито характеристику методів та форм розвитку творчої особистості молодшого школяра (художня література, фільми, прогулянки на свіжому повітрі, творчі завдання інтелектуального, розвивального, пізнавального характеру, метод гри, інтерактивні методи навчання, технології критичного мислення, стратегія комбінаторних дій, формування розумових операцій, інтерактивні форми: «Думай про інше», «Інформаційний конверт»).

Запропоновано орієнтовні методичні рекомендації для розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження на тему «Розвиток творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи» дали підстави для формулювання наступних висновків.

1. Проаналізовано проблему розвитку творчої особистості молодшого школяра в науковій літературі. На основі опрацьованих наукових джерел, зауважено, що творчість особистості залежить не тільки від характеру її мислення, а й від ряду психічних особливостей людини (рівня розвитку інтуїції, уяви, самосвідомості, емоцій, мотивації, пам'яті, сили волі).

Виокремлено три основні складові творчої особистості (перша – мотивація, що представлена інтересами й нахилами молодшого школяра, друга – темперамент особистості, що проявляється через вияв емоційності, третя – інтелект, розумові здібності).

Вказано, що творчість вирізняється наявністю творчого потенціалу особистості, що виявляється через думки, емоції, почуття, спілкування та особисту поведінку, які ідентифікують людину як цілісну чи індивідуальну особистість, її окремі сторони характеру та стиль поведінки.

2. Розкрито генезу поняття «творча особистість». Доведено, що творча особистість молодшого школяра вирізняється готовністю до конструктивного та оригінального мислення, генерування нових ідей при вирішенні задач в своїх інтересах і в запитах суспільства.

Схарактеризовано наукові підходи до трактування поняття творча особистість по групах (дослідження продуктів творчої діяльності, (винаходи, наукові підходи, теорії, витвори мистецтва й літератури, морально-ціннісні орієнтири), вивчення перебігу творчого процесу, дослідження особистості людини-творця, вивчення впливу зовнішніх обставин (соціальних), які сприяють творчості чи гальмують її процес). Зауважено на алгоритмі мотивації до творчої діяльності, як основи розвитку творчої особистості дописати алгоритм.

Обґрунтовано значення системи виховної роботи як складової розвитку творчої особистості молодшого школяра. Розкрито значення виховної роботи у розвитку творчої особистості молодшого школяра, яка пронизує освітній процес від ранкового кола до завершення навчального дня через своєрідну структуру становлення творчої особистості людини як піраміду, в підґрунті якої знаходиться гуманна людина з всім комплексом творчих задатків, здібностей, умінь та мотивів. Вершина піраміди – визначається «дослідником-філософом», а інші в порядку зростання характеризуються «дослідником-громадянином», «дослідником-винахідником», «дослідником-експериментатором», «дослідником-теоретиком») як проміжними щаблями зростання в особистій траєкторії руху.

Визначено, згідно з основними завданнями виховної роботи, роль сучасного вчителя початкових класів, якому необхідно сприяти закріпленню, збагаченню та поглибленню знань молодших школярів, набутих у процесі навчання, розвитку компетентностей та реалізації їх на практиці; розширенню загальноосвітнього кругозору учнів, формуванню в них наукового світогляду, виробленню вмінь і навичок самоосвіти; розвитку інтересу до різних галузей науки і техніки, мистецтва, спорту, виявленню і розвитку індивідуальних творчих здібностей та нахилів.

Окреслено сутність кожної алгоритмічної ланки якісних змін розвитку творчої особистості молодшого школяра та ефективність застосування інтерактивних методів (ігрові технології, проекти-товариство, team building, дослідження, експерименти, командна робота).

З'ясовано рівень сформованості творчої особистості молодшого школяра через проведення констатувального дослідження в Дихтинецькому закладі загальної середньої освіти I-III ступенів Вижницького району Чернівецької області. Нами за основу взято критерії розвитку творчої особистості Е.Торренсом (продуктивність, гнучкість мислення, оригінальність згенерованої ідеї, деталізація).

Результати дослідження відповідно до показників вказують на середній рівень розвитку творчої особистості молодших школярів – 47%. З метою підвищення рівня розвитку творчої особистості запропоновано організаційно-методичне забезпечення, своєрідний інструментарій.

4. Схарактеризовано організаційно-методичне забезпечення розвитку творчої особистості молодшого школяра в системі виховної роботи через реалізацію форм, методів для ефективного розвитку творчої особистості. Описано орієнтовну структуру розвитку творчої особистості дітей молодшого шкільного віку у системі виховної роботи (компоненти розвитку творчої особистості, методи формування творчого мислення, організаційно-педагогічні умови реалізації розвитку творчої особистості молодших школярів (активізація творчої діяльності; організація арт-простору; використання інноваційних технологій) в системі виховної роботи.

Вказано на ефективності застосування методів та форм розвитку творчої особистості молодшого школяра (художня література, фільми, прогулянки на свіжому повітрі, творчі завдання інтелектуального, розвивального, пізнавального характеру, метод гри, інтерактивні методи навчання, технології критичного мислення, стратегія комбінаторних дій, формування розумових операцій, інтерактивні форми: «Думай про інше», «Інформаційний конверт»).

Запропоновано методичні рекомендації, з метою розвитку творчої особистості молодшого школяра (ігровий характер, позитивна мотивація, комфортний доброзичливий мікроклімат, партнерська взаємодія – налагоджений контакт, взаєморозуміння і взаємодовіра між вчителем і дітьми, надихаючий, консультативний стиль співпраці).

Перспективи наукового пошуку вбачаємо у дослідженні проблеми розвитку творчої мотивації молодшого школяра в позакласній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко, Т. (2012). «Я»+«Інші»: виховний потенціал шкільного середовища і добродчинної групової діяльності школярів. Шкільний світ. № 46. 3-7.
2. Андрієнко, О. (2010). Розвиток творчої особистості дитини. Початкова школа. № 8. 7-12.
3. Андрійчук, О. (2017). Розвиток в учнів творчого мислення. Психолог. 16-28.
4. Артихович, В. (2017). Творчість та навчальний процес. Психолог. № 18-19. 4-10.
5. Барко, В. & Панок, В. (2000). Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі: метод. реком. Тернопіль, 85.
6. Біла І.М. (2013). Діагностика здібностей дітей. Актуальні проблеми психології . Зб. Наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – К: «Срібна хвиля». 16-34.
7. Бухарева, О. (2012). Позакласний захід як двигун морального розвитку особистості учня. Всесвітня література в сучасній школі. № 11-12. 27-29.
8. Боднар, Ю. (2021). Діагностичний інструментарій для визначення рівнів сформованості творчих умінь молодших школярів. Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Випуск 2(6). 35-41.
9. Велдбрехт, Д.О. & Токар, Н.Г. (2007). Розвиток креативних здібностей учнів через систему креативних вправ. Математика в школах України. № 29. 2-6.
10. Великий тлумачний словник української мови. Взято з: <http://www.lingvo.ua/>.
11. Венгерак, Т.О. (2010). Система позакласної та виховної роботи. Світ виховання. 2010. № 1. 22-24.

12. Видиш, С. (2010). Сутність позакласної виховної роботи. Директор школи. Україна. № 4. 31-36.
13. Волошина, І. (2013). Формування креативно-виховного середовища для розвитку особистості громадянина України. Класному керівнику. Усе для роботи. № 10. 8-11.
14. Воробйова, Т.В. (2014). Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Тернопіль, 19.
15. Гамзінова, О.П. (2011). Схильності. Здібності. Обдарованість. Шкільному психологу усе для роботи. № 1. 19-27.
16. Гергель, Є.Л. (2008). Психологічні особливості формування креативних здібностей у підлітковому віці: дис.. кандидата психол. наук: 19.00.07. Київ, 289.
17. Гончаренко, С.У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: «Либідь». 366.
18. Гончарова, І. (2010). Розвиток креативних здібностей. Відкритий урок. № 1. 45-46.
19. Губенко, О.В. (2007). Методологічні аспекти аналізу чинників активізації креативних проявів особистості. Практична психологія та соціальна робота. № 11. 64-67.
20. Дерев'яна, Л. (2009). Креативність як складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Вісник Львів. унту. (Серія «Педагогіка»). Вип. 25. Ч. 4. 168-174.
21. Деркач, М. (2018). Розвиток креативного мислення молодших школярів. Взято з: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-kreativnogo-mislenna-molodsihskolariv-34293.html>
22. Дмитренко, Г. (2006). Розвиток творчого потенціалу. Психолог. № 14. 21-23.
23. Довбенко, Т. (2005). Метод проектів в історії шкільництва. Шлях освіти. № 2. 47-52.

24. Енциклопедія освіти. (2008). Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремінь. Київ. Юрінком Інтер. 1040.
25. Євенчук, Віолета & Біленкова, Л.М. (2023). Розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку в системі виховної роботи. Тези доповідей студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (25–27 квітня). Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 75-76.
26. Єрмолаєва-Томіна, Л.Б. (2003). Психологія художньої творчості: Навчальний посібник для вузів. М.: Академічний Проект, 304.
27. Єщенко, М.М. (2014). Шляхи забезпечення всебічного розвитку учнів у позакласній виховній роботі. Виховна робота в школі. № 2. 2-6.
28. Завгородня, О. (2007). Проблема психологічного здоров'я. Теоретичні та прикладні аспекти. Психологія і суспільство. № 3. 125.
29. Зязюн, І. А. & Сагач Г. М. (1997). Краса педагогічної дії. Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу.
30. Карпенчук, С.Г. (2005). Теорія і методика виховання: навч. посіб. для студентів вищ. пед. навч. закл. Київ: Вища школа. 343.
30. Каціон, Н. (2014). Виховний потенціал соціальних проєктів. Позашкілля. 2014. № 3. 22-24.
31. Квас, О. (2014). Права дитини в контексті дитиноцентризму. Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей. 657-659.
32. Кириленко, С. (2013). Формування ефективного превентивного виховного середовища за умов державно-громадського управління в системі освіти. Рідна школа. № 4/5. 33-40.
33. Кириченко, В.І. (2012). Стан партнерської взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів у формуванні превентивного виховного середовища. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2012 р. За ред. О.В. Сухомлинської, І.Д. Бега, Г.П. Пустовіта,

О.В. Мельника; літ. ред. І. П. Білоцерківець. Івано-Франківськ. 2013. Вип. 3. 129-132.

34. Киричук, В.О. (2013). Педагогічне проектування як основа управління розвитком особистості учня. Освіта та розвиток обдарованої особистості. № 8-9. 90-97.

35. Клименко, В.В. (2002). Психологічна підтримка творчості учня. Психолог. № 46-47. 17-23.

36. Коберник, О. (2012). Сутнісна характеристика проектування педагогічного процесу. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Вип. 2. 101-109.

37. Коберник, О.М. (2016). Проектування як теоретико-прикладна основа та інноваційна технологія управління виховним процесом у школі. Педагогічний альманах. Вип. 29. 10-16.

38. Ковальова, В.І. (2021). Розвиток творчої особистості молодшого в умовах компетентнісно орієнтованої освіти. Взято з: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcoi-osobistosti-molodsogo-skolara-501253.html>

39. Ковальова, В.Ф. (2005). Розвиток творчих здібностей дітей. Обдарована дитина. 2005. № 5. 18-21.

40. Коверсун, В. (2013). Позакласна діяльність: принципи виховання у позакласній роботі. Шкільний світ. № 3. 23-29.

41. Коменський, Я.А. (1982). Вибрані педагогічні твори. У 2-х т. Т.1. М. Педагогіка, 1982. 656.

42. Коптіла, Ю.М. (2020). Розвиток творчої особистості учня в сучасному освітньому просторі закладу загальної середньої освіти. Народна освіта. Наукове електронне видання. Випуск № 2(41).

43. Корольова, Л.М. (2013). До проблеми розвитку креативності молодших школярів. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). Бердянськ, № 1. 143-148.

44. Костюк, Г. (1989). Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. шк. 1989. 308.
45. Кульчицька, О.І. (2000). Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці. Обдарована дитина. № 1. 10-14.
46. Кульчицька, О.І. (2007). Діагностика рівня розвитку творчих здібностей. Обдарована дитина. № 1. 42-47.
47. Кучерявий, О.Г. (1998). Педагогіка і психологія дитячої творчості: аспекти самоформування вмінь організовувати творчість дітей: Навч. посібник. К. ІЗМН. 156. 35.
48. Макаренко, А. (1954). Методика організації виховного процесу. Твори в 7 т. Київ. Т. 5. 134.
49. Мельниченко, А. (2013). Концепції креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності у теоріях медіа комунікацій. Український науковий журнал «Освіта регіону». Взято з: <http://social-science.com.ua/article/1045>.
50. Митник, О. (2011). Позакласна робота – складова цілісного творчого освітнього процесу. Початкова школа. № 2. 56-59.
51. Митник, О.Я. (2013). Психолого-педагогічні умови побудови творчого навчально-виховного процесу на уроці. Рідна школа. № 6 (червень). 31-35.
52. Міненко, Л.П. (2008). Джерела творчості. Обдарована дитина. № 2. С. 58-59.
53. Моляко, В.О. (2004). Психологічна теорія творчості. Обдарована дитина. № 6. 2-9.
54. Москаленко, О.І. (2017). Метод проектів як сучасна педагогічна технологія: визначення та основні функції. Науковий вісник льотної академії. Серія: Педагогічні науки. Вип. 2. 180-184.
55. Набок, М.В. (2017). Дитиноцентризм – стрижневий вектор розвитку загальної середньої освіти України початку ХХІ століття. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. № 3. 159-170.

56. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ, Стратегія Президента України від 25.06.2013 №344/2013. Взято з: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

57. Нова українська школа – це школа для життя у XXI столітті інтерв'ю з міністром освіти і науки України. Громадське телебачення. Взято з: <https://mon.gov.ua/ua/news/usinovivni-interview-2017-09-04-liliya-grinevich-vid-shkoli-de-nakachuyutznannyami-mi-perexodimo-do-shkoli-kompetentnostej>

58. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. (2016). Взято з: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

59. Новиков, А.М. (2004). Образовательный процесс (методология образовательной деятельности). М. «Эгвест». 120.

60. Новік, Т. (2015). Життєтворчий потенціал проектної діяльності вихованців. Позашкілля. № 9. 55-56.

61. Ожиганова Г.В. (2001). Диагностика и формирование креативности у детей в процессе учебной деятельности. Психологічний журнал. № 2. 75-85.

62. Оржеховська, В.М. (2014). Технології розбудови виховної системи загальноосвітнього навчального закладу: навч.-метод. посіб. Кіровоград: Імекс-ЛТД. 172.

63. Павленко, В.В. (2015). Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. Проблеми освіти: Наук-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ. Вип. 85. 152-158.

64. Панамарьова-Семенова, Р.О. (2009). Психологічні принципи розвитку креативності обдарованої особистості. Обдарована дитина. № 1. 2-10.

65. Педагогічна майстерність: Підручник (2004). І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. К.: Вища школа. 422.

66. Педагогічний словник. (2001). За ред. М. Д. Ярмаченка. К. Педагогічна думка. 323.

67. Пелагейченко, Л. (2012). Метод проектів. Історія розвитку. Педагогічна майстерня. 2012. № 6. 9-14.
68. Пелех, Н.В. (2015). Обдарована дитина: заняття з розвитку творчих здібностей дошкільників старшого віку. Дошкільний навчальний заклад. № 9. 7-14.
69. Пехота, О.М. (2001). Освітні технології: навч.-метод. посіб. Київ: «А.С.К.», 2001. 254.
70. Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи: збірник наукових праць. (2018) За заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир. ФОП «Н. М. Левковець». У 2-х ч. Ч. I. 256.
71. Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи: збірник наукових праць. (2018). За заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир. ФОП «Н. М. Левковець».. У 2-х ч. Ч. I. 256.
72. Піддячий, В.М. (2013). Професійні параметри майбутнього вчителя. Наукові записки: збірник наукових статей. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск СХІІІ (113). 156-165. Взято з: <https://lib.iitta.gov.ua/11402/>
73. Плєскач, О. (2008). Теорія творчості. Психолог. №8. 24-25.
74. Пометун, О. (2007). Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище. Рідна школа. № 5. 46-49.
75. Приходько, Ю. О. (2012). Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. К. Каравела. 328 с.
76. Прищепа, С.М. (2017). Особливості проектування виховної системи загальноосвітнього навчального закладу. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. Вип. 150. 94-97.
77. Прищепа, С.М. (2017). Особливості проектування виховної системи загальноосвітнього навчального закладу. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. Вип. 150. 94-97.
78. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 № 651-

XIV (із змінами і доп. №76-VIII від 28.12.2014). Взято з: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

79. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова КМУ, Стандарт, План від 23.11.2011 № 1392. Взято з: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>

80. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти. Взято з: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

81. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. Взято з: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

82. Психологічна підтримка творчості учня. (2003). Упорядник О. Главник, В.Зоц. К. 52.

83. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. (2009). Харків. Прапор. 672.

84. Розвиток творчої особистості молодших школярів в умовах НУШ. (2019). Методичний посібник. Автори-упорядники: Зарічна В.А., Савчук О.Ю., Зелінська А.А. Вінниця. 79.

85. Романовський, Д. (2006). Регуляція творчої діяльності учня: створення адекватних умов для розвитку творчої особистості. Психолог. № 11. 11-12.

86. Роменець, В.А. (2004). Психологія творчості: навч. посібник. 3-тє вид. К. : Либідь. 288.

87. Савченко, О.Я. (2012). Дидактика початкової школи. К. Грамота. 504.

88. Свірліна, К.О. (2013). Креативні здібності вчителя та учнів початкових класів. Актуальні питання сучасної педагогіки: матеріали IV Міжнар. наук. конф. (м. Умань, листопад 2013 р.). Умань. 97-100.

89. Сидоренко, В.В. (2018). Концептуальні засади Нової української школи: ціннісно-світоглядний аспект. Професійний розвиток фахівців у системі

освіти дорослих: історія, теорія, технології: зб. матеріалів III-ї Всеукр. Інтернет-конф. 18 квіт. 2018 р. м. Київ: у 2-х ч. Київ. Ч. 1. 121-128.

90. Скрипченко, О.В. & Лисянська Т.М. & Скрипченко Л.О. (2000) Довідник з педагогіки і психології: навчальний посібник для викладачів, аспірантів та студентів пед. навч. закладів. К.: Либидь. 245.

91. Слободенюк, Л.І. (2010). Тренінг креативності. Обдарована дитина. № 2. С. 4-58.

92. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості. Взято з: <https://nenc.gov.ua/education/wpcontent/uploads>.

93. Словник-довідник з професійної педагогіки . (2006). Під ред. А. В. Семенової. Одеса. Пальміра, 364.

94. Соціологічна енциклопедія: в 2 т. (2003). Нац. Суспільно-науковий фонд; кер. наук. проекту Г. Ю. Семигін; гол. ред. В. Н. Іванов. К. Думка. Т. 2: Н–Я. 863.

95. Станіславчук, І.М. (2017). Розвиток креативного мислення учнів початкових класів через використання творчих завдань: навч.-метод. посіб. Вінниця. 41.

96. Станіславчук, Н.І. (2013). Письмо як вид творчої продуктивної діяльності на старшому етапі навчання. Наука, освіта, суспільство очима молодих. (Ч. 2). 162-164.

97. Струтинська, Г.В. (2007). Обдарованість і творчість: орієнтири взаємодії. Психологічна газета. № 14. 20-23.

98. Сухомлинський, В. (1976). Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибр. тв.: в 5 т. Київ. Т.1. 208.

99. Сухомлинський, В. (1979). Про розвиток творчої особистості школярів: індивідуальний та диференційований підхід. Взято з: <http://pandia.ru/text/79/530/42611.php>

100. Сухомлинський, В.О. (1977). Серце віддаю дітям. Вибр. твори: в 5 т. Київ: Рад.шк. Т. 3. 5-279.

101. Сухомлинський, В.О. (1977). Сто порад учителеві. Вибр. тв.: у 5-ти т. Т.2. К.: Рад.шк. 1977. 429.
102. Сучасний психологічний словник. (2008). За ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зінченко. Київ: Прайм-Євроснак. 490.
103. Ткаченко, Л.І. (2013). Парадигма синергетичного підходу в педагогіці. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. К. Вип. 78. 243.
104. Ткаченко, Л.І. (2014). Креативність і творчість: сучасний контент. Освіта та розвиток обдарованої особистості. № 9-10. 32-35.
105. Торренс, Е. (1965). Наукові види творчості та фактори, що впливають на їх зростання. Дедал. 663-679.
106. Федотова, Т.В. (2007). Основні підходи до проблеми розвитку креативності особистості. Практична психологія та соціальна робота. № 9. 60-64.
107. Філософія. Підручник. (2010). За ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. 672.
108. Філософський енциклопедичний словник. (2002) НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ: Абрис. VI, 74с. 72.
109. Фіцула, М.М. (2002). Педагогіка: навч. посіб. [для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К. Видавничий центр «Академія». 528.
110. Чаусова, Т. (2013). Мотивація навчальної діяльності як технологія навчання в системі післядипломної освіти. Післядипломна освіта. № 1. 83-86.
111. Череповська, Н. (2006). Розвиток креативності людини. Психолог. № 4. 8-13.
112. Череповська, Н.І. (2006). Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей. Обдарована дитина. № 1. 18-22.
113. Чорна, Л.Г. (2001). Психологія забезпечення розвитку творчих здібностей учнів. Психологічна газета. №2. 42-46.

114. Шопіна, М.О. (2008). Розвиток творчого потенціалу молодших школярів. Психолог. Шкільний світ. № 10. 11-13.

115. Ямковий, В. (2014). Проектна технологія в навчально-виховному процесі. Завуч. № 23. 28-37.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ключ до обробки результатів Фігурного тесту Е. Торренса

Після виконання всіх занять проводиться обробка результатів. Обробка тесту всього припускає оцінку п'яти показників: «швидкість», «оригінальність», «розробленість», «опір замикання» і «абстрактність назв».

«Швидкість» - характеризує творчу продуктивність людини.

Оцінюється тільки в 2 x 3 субтестів відповідно до наступних правил:

1. При підрахунку показника враховуються тільки адекватні відповіді.

Якщо малюнок через свою неадекватність не одержує бал по «швидкості», то він виключається з усіх подальших підрахунків.

Неадекватними визнаються наступні малюнки: малюнки, при створення яких запропонований стимул (незакінчений малюнок або пара ліній) не було використано як складова частина зображення; малюнки, що представляють собою безглузді абстракції, що мають безглузду назву; осмислені, але повторювані кілька разів малюнки вважаються за одну відповідь.

2. Якщо дві (або більше) незакінчених фігур в субтесті 2 використані при створенні однієї картини, то нараховується кількість балів відповідне числу використовуваних фігур, так як це незвичайний відповідь.

3. Якщо дві (або більше) пари паралельних ліній в субтесті 3 використані при створенні однієї картини, то нараховується тільки один бал, так як виражена одна ідея.

«Оригінальність» - найбільш значимий показник креативності. Ступінь оригінальності свідчить про самобутність, нешаблонне, особливості творчого мислення випробуваного і його вираженої несхожості. Показник «оригінальності» підраховується по всім трьом субтестам відповідно до правил:

1. Оцінка за «оригінальність» ґрунтується на статистичній рідкості відповіді. Звичайні, часто зустрічаються відповіді оцінюються в 0 балів, всі інші в 1 бал.

2. Оцінюється малюнок, а не назву!

3. Загальна оцінка за оригінальність виходить в результаті складання оцінок по всіх малюнках.

Список відповідей на 0 балів за «оригінальність»: Примітка: якщо в списку неоригінальних відповідей приводиться відповідь «обличчя людини» і відповідна фігура перетворена в обличчя, то даний малюнок одержує 0 балів, але якщо ця ж незакінчена фігура перетворена в вуса або губи, які потім стають частиною особи, то відповідь оцінюється в 1 бал.

Субтест 1 - оцінюється тільки той предмет, який був намальований на основі кольорової приклеєною фігури, а не сюжет в цілому – риба, хмара, хмара, квітка, яйце, звірі (цілком, тулуб, морда), озеро, обличчя або фігура людини.

Субтест 2. - зверніть увагу, всі незакінчені фігури мають свою нумерацію, зліва-направо і зверху-вниз тощо:

1. – цифра (цифри), буква (букви), окуляри, обличчя людини, птах (будь-яка), яблуко
2. – буква (букви), дерево або його деталі, обличчя або фігура людини, мітелка, рогатка, квітка, цифра (цифри)
3. – цифра (цифри), буква (букви), звукові хвилі (радіохвилі), колесо (колеса), місяць (місяць), особа людини, вітрильний корабель, човен, фрукт, ягоди.
4. – буква (букви), хвилі, змія, знак питання, обличчя або фігура людини, птах, равлик (черв'як, гусениця), хвіст тварини, хобот слона, цифра (цифри)
5. – цифра (цифри), буква (букви), губи, парасолька, корабель, човен, обличчя людини, м'яч (куля), посуд.
6. – ваза, блискавка, гроза, ступінь, сходи, буква (букви), цифра (цифри).
7. – цифра (цифри), буква (букви), машина, ключ, молот, окуляри, серп, совок (ківш).
8. – цифра (цифри), буква (букви), дівчинка, жінка, обличчя або фігура людини, плаття, ракета, квітка.
9. – цифра (цифри), буква (букви), хвилі, гори, пагорби, губи, вуха тварин.
10. – цифра (цифри), буква (букви), ялинка, дерево, сучки, дзьоб птаха, лисиця, обличчя людини, мордочка тварини.

«Опір замикання» – відображає «здатність тривалий час залишатися відкритим новизні і різноманітності ідей, досить довго відкладати прийняття остаточного рішення для того, щоб зробити розумовий стрибок і створити оригінальну ідею». Підраховується тільки в субтесті 2.

Оцінка від 0 до 2 балів.

0 балів: фігура замикається найшвидшим і простим способом: за допомогою прямої або кривої лінії, суцільний штрихування або зафарбовування, букви і цифри так само = 0 балів

1 бал: Рішення перевершує просте замикання фігури. Тестований швидко і просто замикає фігуру, але після доповнює її деталями зовні. Якщо деталі додаються тільки усередині замкнутої фігури, то відповідь = 0 балів.

2 бали: стимульна фігура не замикається взагалі, залишаючись відкритою частиною малюнка або фігура замикається за допомогою складної конфігурації. Два бали так само привласнюється у випадку, якщо стимульна фігура залишається відкритою частиною закритої фігури. Букви і цифри = 0 балів.

«Розробленість» - відображає здатність детально розробляти придумані ідеї. Оцінюється у всіх трьох субтестах.

Правила оцінки:

1. Один бал нараховується за кожну істотну деталь малюнка доповнює вихідну стимульну фігуру, при цьому деталі, що відносяться до одного і того ж класу, оцінюються тільки один раз, наприклад, у квітці багато пелюстків – всі пелюстки вважаємо як одну деталь. Наприклад: квітка має серцевину (1 бал), 5 пелюстків (+1 бал), стебло (+1), два листочки (+1), пелюстки, серцевина і листя заштриховані (+1 бал) разом: 5 балів за малюнок.

2. Якщо малюнок містить кілька однакових предметів, то оцінюється розробленість одного з них + ще один бал за ідею намалювати інші такі ж

предмети. Наприклад: в саду може бути кілька однакових дерев, в небі – однакові хмари і т.д. Бонусні бали дається за кожен істотну деталь із квіток, дерев, птахів і один бал за ідею намалювати таких же птахів, хмари тощо.

3. Якщо предмети повторюються, але кожен з них має відмінну деталь, то необхідно дати по одному балу за кожен відмінну деталь. Наприклад: квітів багато, але у кожного свій колір - по одному новому балу за кожен колір.

4. Примітивні зображення з мінімальною «розробленістю» оцінюються в 0 балів.

Отже, тепер ми все проаналізували, все підраховали, ви думаєте це все? Ні, прийшла пора математики. Згадати значення поняття «середньо-арифметичне». Для остаточного результату треба: підсумувати всі бали отримані при оцінці всіх п'яти чинників («швидкість», «оригінальність», «абстрактність назви», «розробленість» і «замикання») і поділити цю суму на п'ять. А ось отриманий результат має дійсно значення:

30 – дуже погано

30-34 – нижче норми

35-39 – трохи нижче норми

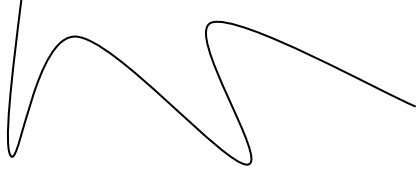
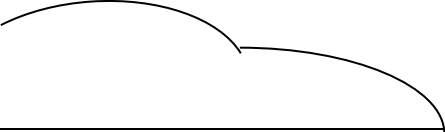
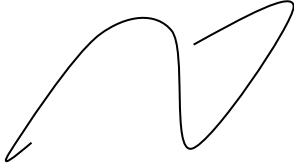
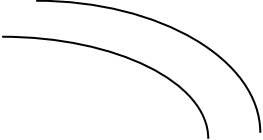
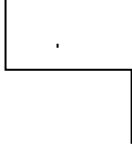

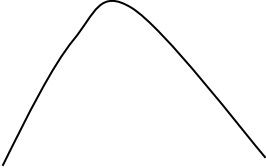

40-60 – норма

61-65 – трохи вище норми

66-70 – вище норми

70 – чудово

Додаток Б
Тест «Домальовування» (Е.Торренс)

Додаток В
Анкета-опитувальник «Види мистецтв»

1. Один з видів образотворчого мистецтва, зображення в якому створюється за допомогою фарб – це...

- А) графіка;
- Б) фотомистецтво;
- В) живопис;
- Г) гравюра.

2. Визначте зайве слово:

- А) живопис;
- Б) графіка;
- В) скульптура;
- Г) пейзаж.

3. Театр – це...

А) вид мистецтва, що відображає життя у сценічній дії, яку виконують глядачі для акторів;

Б) жанр камерно-інструментальної музики;

В) вид мистецтва, що відображає життя у сценічній дії, яку виконують актори для глядачів.

Додаток Д

Орієнтовна тематика та короткий зміст виховних занять, з метою розвитку творчої особистості молодшого школяра віку в системі виховної роботи

1. **Вступне заняття** (включає в себе ігри на краще знайомство один з одним та ігри-вправи на виявлення рівня креативності в різних областях).

2. **Розвиток творчої уяви, просторового уявлення. Малювання** (колективний малюнок: кожна дитина малює на аркуші паперу щось невизначене, потім листи передають по колу сусідам, кожен раз вносячи в малюнки свої штрихи. У підсумку учні складають невеликі творчі розповіді, вірші, заголовки, прислів'я, загадки по темі малюнка; малювання предметів з кола, квадрата, трикутника, овалу і інших геометричних фігур; в абстрактному малюнку, зробленому аквареллю або гуашшю, розгледіти якийсь конкретний образ; розфарбувати килим чарівника: учням пропонується два абсолютно однакових малюнка з чорно-білим візерунком, що необхідно розфарбувати, як:
а) килим доброго чарівника; б) килим злого чарівника).

3. **Розвиток вербальних креативних навичок. Складання казки** (складання нескінченного речення: кожен учень додає тільки одне слово, слідуючи логіці речення і прагнучи зробити його якомога довше; написання всіляких способів і засобів вживання будь-якого предмета, наприклад: дерева. Щоразу предмет змінюється.

Звернути увагу не тільки на кількість слів, але і на їх якісні характеристики. Рівень креативності дитини тим вище, чим більше різних категорій вживання дерева він зміг виявити; створення фантастичного оповідання, в яке кожен учень додає одне речення, слідуючи за логікою, в рамках сюжету, використовуючи принцип естафети; складання смішної (або детективної, казкової, фантастичною) історії з використанням незв'язаних слів, складених за початковими літерами, що входять у вихідне перше слово.).

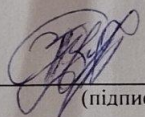
4. **Розвиток артистичних креативних здібностей. Ритміка** (гра «Хто вам потрібен, Ваша величність», в якій всі діти зображують засобами

пантоміми різні професії, а один король їх відгадує; показ театральних епізодів, що учні складають самостійно, використовуючи три отриманих предмета, що не мають між собою ніякого логічного зв'язку).

5. Тренінг розвитку креативного мислення.

6. Підсумкове заняття

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

 Свейчук В. Ф.
(підпис)